

Prava žena u Republici Hrvatskoj: povijesni pregled i praksa Ustavnog suda RH

Ivanić, Ema

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:840346>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-12**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu
Pravni fakultet
Katedra za ustavno pravo

Ema Ivanić

PRAVA ŽENA U REPUBLICI HRVATSKOJ: POVIJESNI PREGLED I
PRAKSA USTAVNOG SUDA RH

Diplomski rad

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Ana Horvat Vuković

Zagreb, kolovoz, 2023.

Izjava o izvornosti

Ja, Ema Ivanić, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Ema Ivanić, v.r.

Sadržaj

SAŽETAK.....	4
1. UVOD	6
2. PRAVA ŽENA NA PODRUČJU REPUBLIKE HRVATSKE OD DRUGE POLOVICE 19. STOLJEĆA	7
3. REPUBLIKA HRVATSKA KAO ČLANICA EUROPSKE UNIJE.....	12
4. PRAKSA USTAVNOG SUDA REPUBLIKE HRVATSKE	21
4.1. Žene i politika.....	21
4.2. Žene na tržištu rada	25
4.3. Seksualno zlostavljanje žena	27
4.4. Obiteljsko nasilje.....	30
4.5. Pravo na pobačaj	33
4.6. Izjednačavanje dobi za mirovinu.....	35
5. ZAKLJUČAK	38
6. LITERATURA.....	40

SAŽETAK

Iako živimo u 21. stoljeću svijet još uvijek ima vrlo tradicionalna stajališta u pogledu muško ženskih poslova. Žene bivaju vrlo često podređene svojim muževima te ne dobivaju priliku razvijati svoje sposobnosti, raditi, sudjelovati u političkom životu i slično. Republika Hrvatska kroz Ustav kao temeljni akt iznosi odredbe o ravnopravnosti i zabrani diskriminacije temeljem spola. Doneseni su broji akti kojima je cilj uspostava pravednijeg društva. Žene su ravnopravnije s muškarcima, ali i dalje je potrebno uspostaviti svijest u društvu o nužnosti promjena. Kroz praksu Ustavnog suda možemo vidjeti s kojim se problemima prvenstveno žene u društvu susreću te kojim argumentima je Sud obrazlagao svoje odluke.

Ključne riječi: ravnopravnost, prava žena, praksa Ustavnog suda

SUMMARY

Even though we live in the 21st century, the world still has very traditional views on men's and women's jobs. Women are very often subordinated to their husbands and do not get the opportunity to develop their abilities, work, participate in political life etc. The Republic of Croatia, through the Constitution as a fundamental act, sets forth provisions on equality and the prohibition of discrimination based on gender. Numerous acts have been passed with the aim of establishing a fairer society. Women are more equal with men, but it is still necessary to establish awareness in society about the necessity of changes. Through the practice of the Constitutional Court, we can see what problems primarily women face in society and what arguments the Court used to justify its decisions.

Key words: equality, women's rights, case-law of the Constitutional Court

1. UVOD

Ravnopravnost spolova jedna je od temeljnih ustavnih vrednota. Da bi društvo moglo napredovati potrebno je da su svima omogućeni jednaki uvjeti. To se postiže usvajanjem akata kojima se jamče određena prava kako bi svi članovi društva bili u jednakom položaju. Ponekad se samim propisima ne mogu odmah iskorijeniti određeni društveni problemi već je potrebno educirati okolinu kako bi se postigli željeni učinci. Isto tako, do promjena se ne dolazi tako brzo. To je uvijek dugotrajan proces koji iziskuje puno priprema, istraživanja, pronalaženja odgovora na probleme koje se u toku pojave. Tako je bilo i u pogledu borbe za ženska prava. Rad je podijeljen na tri veće cjeline. U prvome dijelu dobiva se uvid u povijesni aspekt borbe za ženska prava. Kratak povijesni pregled započinje od druge polovice 19. stoljeća gdje se ističu pojedine osobe svojim djelovanjem i stavovima kojima se razlikuju od okoline. Također se navode i akti koji su među prvima promovirali ravnopravnost spolova stvarajući tako preduvjete za ulazak žena u dotad za njih nedostupne krugove. Drugi dio rada vezan je uz djelovanje Republike Hrvatske kao članice Europske unije. Hrvatska je od tada dužna djelovati u skladu sa ciljevima EU promičući zajedničku politiku u svrhu stvaranja jedinstva na europskoj razini. Shodno tome, navode se direktive koje su značajne po svom utjecaju na promicanje ravnopravnosti među spolovima. Treći dio rada odnosi se na praksu Ustavnog suda Republike Hrvatske. Istaknuto je šest tema te se kroz svaku od njih navode konkretni primjeri iz prakse. Proučavaju se odluke Ustavnog suda navodeći problematiku, argumente podnositelja zahtjeva te konačnu odluku Suda.

Borba za ženska prava bila je i još uvijek je težak i dugotrajan proces. S obzirom na prirodu društva i činjenicu da su žene tek nedavno ušle u određene sfere za koje se prije smatralo da pripadaju muškarcima, radi se o procesu za koji je potrebno još puno angažmana da bi se mogle ishoditi promjene u društvu. Potrebno je inzistirati na promjenama koje prije svega moraju biti pravedne i koje će se pozitivno odraziti na društvo u cjelini.

2. PRAVA ŽENA NA PODRUČJU REPUBLIKE HRVATSKE OD DRUGE POLOVICE 19. STOLJEĆA

Prava žena u svijetu pa tako i u Hrvatskoj svoj su pomak doživjela ne tako davno. Poslušna, podređena pridjevi su koji najbolje opisuju odnos prema ženama i očekivanja od njih. Dodamo li tome majka i domaćica dobivam širu sliku kako su žene kroz povijest bile smatrane. Pojam borba predstavlja jedan dugotrajan proces koji ne uspijeva uvijek ishoditi one prvotno iznesene ciljeve. Lakše je pridržavati se dobro ustaljenih pravila i običaja, no isto tako da nema tih pojedinaca koji se suprotstavljaju svojoj okolini, koji teže napretku, ne bi ni danas mogli govoriti o svim onim ženama, bilo u svijetu ili Hrvatskoj koje su svojim djelovanjem, svojim drugačijim pristupom pridonijele boljitku svakodnevnog života.

Žena koja se u Hrvatskoj povijesti 19. stoljeća ističe svojim zalaganjem za ravnopravnost žena i muškaraca bila je Marija Jambrišak. Žena koju dr. Nikša Nikola Šoljan opisuje kao istaknutu prosvjetnu i kulturnu radnicu, pridonijela je uvelike položaju žena u školstvu, ali i drugim sferama javnog i privatnog života.¹ Marija Jambrišak slovi kao vrlo uspješna učiteljica čije su glavne karakteristike nesebičnost i požrtvovnost u svom radu (što je vidljivo kroz cijeli njen život, od samih početaka obavljanja učiteljske službe) prožet mnogim pohvalama, koliko od same službe toliko i od mnogih osoba njenog okružja. Svoj učiteljski put započinje sa 19 godina kada dobiva prvo samostalno učiteljsko mjesto u Krapini i od tada vrlo uspješno djeluje u svom području.² 1871. godine na I. općoj hrvatskoj učiteljskoj skupštini iznosi dvije rezolucije (na skupštini je sudjelovala kao delegat iz Krapine). Rezolucije su bile njeni prilozi. U njima ističe zahtjev za jednakim pravima učitelja i učiteljica (jednake uvjete rada i jednake plaće) te : “zahtjev da se na gradskim školama i državnim preparandijama namještaju učiteljice za književne predmete.”³ Godina koja je za hrvatsko školstvo značajna je i 1874. kada je donesen skup zakona, tj. Školski zakon (Zakona ob ustrojstvu pučkih školah i preparandijah u Kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji) i to za vrijeme bana Ivana Mažuranića (po čemu je sam zakon poznat kao Mažuranićev zakon).⁴ Zakon je napisan u duhu sekularizacije i demokratizacije te je mnogo pridonio budućem razvoju školstva.⁵ Tom je reformom uvedeno obavezno pohađanje

¹ Ogrizović, Mihajlo, Marija Jambrišak, Niro „Školske novine“, Zavod za pedagogiju filozofskog fakulteta sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1979., str.10.

² Ibid., str.22.

³ Ibid., str 25.

⁴ Goreta, Luka. "Ban Mažuranić i školska reforma u drugoj polovici 19. Stoljeća." Pleter: Časopis udruge studenata povijesti, vol. 3., br. 3., 2019, str. 233-244., str.237.

⁵ Ibid, str. 242.

osnovne škole i za djevojčice i za dječake.⁶ Uz to, plaće učiteljica izjednačene su s plaćama učitelja po čemu se ovaj zakon znatno razlikuje u odnosu na zakone drugih područja Austro Ugarske Monarhije te je jedan od rijetkih u kojem žene u tom segmentu nisu diskriminirane u odnosu na muškarce.⁷ Od 1883. godine Marija Jambrišak sve se otvorenije zalaže za sadržajnije i više obrazovanje žena smatrajući to značajnom komponentom afirmacije prava žena u društvenom životu. Također, proučava i stranu literaturu te prati razvitak ženskog pokreta u Europi posebice se zanimajući za odgoj i obrazovanje žena. Njezinim zalaganjem 1892. godine⁸ otvorena je u Zagrebu ženska srednja škola. Niz je čimbenika koji su utjecali na formiranje njenih čvrstih stavova o potrebi ostvarivanja ravnopravnosti žena; niže plaće u odnosu na muške kolege, slabiji uvjeti nepredavanja, nedovoljno obrazovanje, opterećenost religioznim odgojem.⁹ Jedan od njenih značajnijih radova pod naslovom „kako bi se ženski uzgoj imao udesiti da što korisniji bude po naš obiteljski, društveni i narodni život“ , rezultat dugogodišnjih proučavanja i analize problema ravnopravnosti i obrazovanja žena, sadrži niz teza i stavova o položaju žena, njihovoj podređenosti: „...ističe da je žena uvijek živjela u stanju potčinjenosti...“, „...protivnici svake emancipacije žele ženu prikovati za kuću...“. ¹⁰ Nadalje, naglašava potrebu žena za obrazovanjem: „da bude sposobna za život, kako bi mogla odoljeti teškim udarcima sudbine...“.¹¹ U drugome radu „Viša školska naobrazba korisna je ženi u svakoj prilici života“ govori o potrebi višeg obrazovanja žena. Ističe kako je žena „relativno slobodna, ali ...nema sva ona prava koja imaju muškarci...“ te kako se: „... radni duh žene sputava na njezinu štetu...“.¹² U počecima svog djelovanja bila je usmjerena na obrazovna pitanja žena, kasnije ističe i socijalna pitanja, ravnopravnost u društveno-političkom i javnom životu.¹³ U vremenu u kojemu je živjela uspjela je učiniti veliki iskorak u borbi za ravnopravnost žena te će zauvijek biti zapamćena kao jedna od istaknutih prosvjetnih radnica.¹⁴ Uz Mariju Jambrišak, slične ideje zastupali su i Ivan Perkovac, August Šenoa, Marija Fabković i drugi.¹⁵ 1881. godine donesen je zakon o uređenju gradskih općina kao prvi zakon Hrvatskog sabora koji je uređivao ustroj i položaj gradova te je dio Mažuranićevih modernizacijskih

⁶ Feldman, Andrea, *Žene u Hrvatskoj*, Institut „Vlado Gotovac“, Zagreb, 2004., str.165.

⁷ Župan, Dinko, *Utjecaji Mažuranićeve reforme školstva na pučko školstvo u Slavoniji (1875.-1885.)*, Scrinia Slavonica, Vol. 2 No. 1, 2002., str. 284.

⁸ Ogrizović, op.cit., str 38.

⁹ Ibid., str. 66.

¹⁰ Ibid., str. 112.

¹¹ Ibid., str.113.

¹² Ibid., str.110.

¹³ Ibid., str. 126.

¹⁴ Ibid., str.168.

¹⁵ Ibid., str.65.

reformi. Zakon je značajan što su njime žene dobile pravo glasa¹⁶, no samom donošenju zakona prethodilo je nekoliko rasprava, između ostalog i onih vezanih uz pravo žena na glasovanje. Vlada je smatrala kako žene nisu samostalne te kako su nedovoljno sposobne za odgovorno glasovanje na što zastupnici kontraargumentom ističu kako su žene vlasnice nekretnina, obrta, kako plaćaju visoke poreze te sukladno tome imaju pravo glasa.¹⁷ No, žene nisu mogle sudjelovati u glasovanju samostalno već su morale biti zastupane od osobe koja je sama imala izborno pravo.¹⁸ Pravo koje je ženama dodijeljeno trajalo je svega 14 godina kada je donošenjem Zakona o ustroju gradskih općina (1895.) ono ponovo ukinuto. To je bilo za vrijeme bana Khuena Hedervarya koje karakterizira snažna centralizacija i usmjerenost bečkim i mađarskim interesima gdje je ponovno izborno pravo ograničeno na muškarce.¹⁹ Početkom 20. stoljeća pojavljuju se stranke liberalnijeg usmjerenja koje ističu potrebu za poboljšanjem položaj žena. Tako Hrvatska pučka seljačka stranka (HPSS) promiče ravnopravnost muškaraca i žena u pogledu plaća za jednaki rad, također se zalaže za poboljšanje pristupa žena obrazovanju i zapošljavanju.²⁰ Vođa Hrvatske seljačke stranke, Stjepan Radić, zastupao je izričito liberalne ideje. Svojim se stavovima znatno razlikovao od okoline. Smatra je kako je za boljitak naroda potrebno angažirati sve slojeve društva. Zalagao se za toleranciju i suradnju među nacijama, zaštitu ljudskih i građanskih prava od državne vlasti, odvajanje crkve i države, a ono po čemu je u ovom kontekstu posebno značajan je borba za ravnopravnost žena. Smatrao je kako žene jesu i trebaju biti ravnopravne s muškarcima što se i iznosilo kroz publikacije i sastanke HPSS.²¹ Nadalje, Socijaldemokratska stranka Hrvatske i Slavonije (SDSHS) djelovala je na promicanju i uključivanju žena na tržištu rada te sudjelovanje u političkom životu.²² Žena koja se isto tako svojim djelovanjem i stavovima ističe u hrvatskoj povijesti je Marija Jurić Zagorka. Lydia Sklevicky u svom ju članku naziva „patuljasta amazonka hrvatskog feminizma“.²³ Marija Jurić Zagorka, književnica i novinarka, borac za ženska prava, čitav se život suprotstavljala svojim neistomišljenicima boreći se za emancipaciju žena. Održavala je brojna predavanja o ženama i politici, solidarnosti, narodnoj borbi. 1903. godine održala je prve ženske prosvjede za prava žena boreći se protiv Khuenova režima.²⁴ U razdoblju između prvog

¹⁶ Radilo se o aktivnom izbornom pravu i odnosio se na one žene koje su plaćale određeni iznos poreza

¹⁷ Čepulo, Dalibor. "Položaj i ustroj hrvatskih gradova prema Zakonu o uređenju gradskih općina." Hrvatska i komparativna javna uprava, vol. 2, br. 1, 2000, str. 83-120., str. 107.-108.

¹⁸ Ibid, str. 112.

¹⁹ Ibid, str. 117.- 119.

²⁰ Tropina, Marija. Prema ravnopravnosti: žene na hrvatskom tržištu rada krajem 19. i početkom 20. Stoljeća. Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet, str. 21.

²¹ Feldman, op.cit., str. 192-193.

²² Tropina, op.cit., str. 21.

²³ Sklevicky, Lydia. „Patuljasta Amazonka hrvatskog feminizma“. Svijet, 15.1.1988., str. 43.

²⁴ Tropina, op.cit., str. 22

i drugog svjetskog rata započinje emancipacija žena. Osnovana je Antifašistička fronta žena (AFŽ) kao politička organizacija kroz koju žene sudjeluju u javnom i društvenom životu. Kako je osnovana za vrijeme rata (1943.godine) prvi zadaci bili su joj vezani uz pomoć vojski te osiguravanje normalnog odvijanja života na oslobođenim područjima. Uz to joj je temeljni zadatak bio afirmacija žena u borbi za ostvarenje ravnopravnosti među članovima partizanskog pokreta i među samim ženama uz naglasak na obrazovanje žena.²⁵ Posebno je značajna „Deklaracija o osnovnim pravima naroda i građana Demokratske Hrvatske“ donesene na Trećem zasjedanju Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske (ZAVNOH) u kojoj se u članku 3. navodi: „žene uživaju sva prava jednako kao i muškarci“ čime su stvoreni uvjeti za ravnopravnost spolova.²⁶ 11. kolovoza 1945. godine žene stječu aktivno i pasivno biračko pravo u Jugoslaviji. Također, u samom Ustavu FNRJ (Federativna Narodna Republika Jugoslavija) vidljivo je, osim što su žene izjednačene s muškarcima u državnim, društveno- političkim sferama i odredbe o zaštiti majčinstva i djece. Biračko pravo je opće, jednako i neposredno dok se kao jedini uvjet iznosi dob od 18 godina, uz određene izuzetke. Time započinje razdoblje promjena, rušenja patrijarhalnih ostavština te pomak prema prekidu podređenosti žena. Njihova ravnopravnost se izričito navod u Ustavu FNRJ. Uz to, postoje i odredbe o ravnopravnosti plaća i pristupačnosti škola.²⁷ 1979. godine donesena je Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije prema ženama koja od 1981. godine čini dio pravnog poretka SFRJ.²⁸ Konvencija uz naglašavanje potrebe za jednakošću, sprječavanje diskriminacije, utvrđuje i plan za djelovanje država radi ostvarenja tih ciljeva. Poziva države da poduzmu odgovarajuće mjere, uključujući i promjene na zakonodavnom planu kao bi se osigurao razvoj i napredak za žene stavljajući ih u ravnopravni položaj s muškarcima. U tome je ključni zadatak redefinirati određene pojmove, tj. izaći iz okvira tradicionalnih uloga žena i muškaraca te odbaciti sve stereotipe.²⁹ Godina koja je u hrvatskoj povijesti izrazito značajna donošenje je prvog Ustava neovisne Republike Hrvatske. Ustav je, između ostalog, značajan što izričito navodi u članku 14. jednaka prava za žene i muškarce: „Građani Republike Hrvatske imaju sva prava i slobode, neovisno o njihovoj rasi, boji kože, spolu... Svi su pred zakonom jednaki“. Time je zajamčena ravnopravnost spolova i zabrana diskriminacije. Uz to, člankom

²⁵ Končevski, Lana. "Kulturna povijest žena u Hrvatskoj od 1945. do 1989.." Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija, 2019., str. 11

²⁶ Detling, Denis. "Logori i nakon rata: progon Folksdojčera." *Povijest u nastavi*, vol. V, br. 10 (2), 2007, str. 217-239., str. 222.

²⁷ Željko, Darija. "Obiteljskopравни položaj žena u Hrvatskoj u razdoblju od 1914. do 2014. godine." *Pravnik*, vol. 47, br. 96, 2014, str. 21-48., str. 35

²⁸ Ibid, str.40

²⁹ UN General Assembly, Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women, 18 December 1979, United Nations, Treaty Series, vol. 1249, p. 13

64. štite se djeca i majke: „Dužnost je svih da štite djecu i nemoćne osobe... Mladež, majke i invalidne osobe imaju pravo na osobitu zaštitu na radu“.³⁰

Borba za ženska prava svoje natruhe doživljava u 19. stoljeću. Počinje se buditi svijest o potrebi zaštite tog spola iako je vrlo malo osoba svoje stavove o tom pitanju iznosilo u javnosti, posebice u Hrvatskoj. Brojni članci u glasilima 19. stoljeća ženu i dalje opisuju prvenstveno kao majku i suprugu. Marija Jambrišak, značajna po svom zalaganju za obrazovanje žena i koja prva radi iskorake prema izjednačavanju žena i muškaraca, zadržava i dalje u svojim radovima tradicionalne stavove te navodi kako je majka prva odgajateljica djeteta te se treba pobrinuti da ocu bude ugodno.³¹ Uloga koja je ženi samim rođenjem bila predodređena proteže se kroz brojne članke, kritizira se napredak žena uporno ju se stavljajući u podređeni položaj naspram svoga muža. Bilo kakvi pomaci ka boljem obrazovanju oštro se kritiziraju navodeći kako postoje važniji problemi s kojima se hrvatska javnost prije treba suočiti te kako bi prisutnost žena na tržištu rada smanjila mogućnosti i plaće muškarcima te poremetila postojeću socijalnu situaciju podjele uloga i u konačnici utjecala na same temelje društva. Pobornici promjena ističu potrebu žena za obrazovanjem prije svega zbog egzistencijalnih potreba, ali isto tako navodeći da bi obrazovana žena bila bolja majka i supruga.³² Iz navedenog možemo zaključiti kako je temeljni problem bio strah od promjena, a bez promjena ne možemo očekivati napredak. Približavajući se 21. stoljeću rade se veći iskoraci i stvara se svijest o potrebi za ravnopravnošću. Žene tako dobivaju pravo glasa, sve se više u pravima približavaju muškarcima, donose se akti kojima se reguliraju specifična pitanja vezana uz žene te se u konačnici, nastankom Republike Hrvatske, donosi Ustav u kojem se jasno ističe zabrana diskriminacije temeljem spola. Iako su veće promjene donesene ne tako davno, bitno da kao takve postoje i da se i dalje teži pravednijem društvu.

³⁰ Ustav Republike Hrvatske, NN 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14

³¹ Feldman, op.cit., str. 173.

³² Ibid, str. 176.-177.

3. REPUBLIKA HRVATSKA KAO ČLANICA EUROPSKE UNIJE

Republika Hrvatska postala je punopravna članica Europske unije 1.7.2013. godine. U članstvo je ušla kao, tada, 28. država članica, priključivši se toj zajednici s ciljem ostvarenja bolje međusobne povezanosti i suradnje na međunarodnoj razini. Proces koji je prethodio članstvu, a započeo još 2003. godine podnošenjem zahtjeva za članstvom, obuhvaćao je niz prilagodba na nizu polja uključujući prije svega i zakonodavni okvir. Ujedinjenje koje je započelo još 1952. godine stvaranjem Europske zajednice za ugljen i čelik okuplja europske države kako bi zajednički djelovale stvarajući novo, bolje okruženje, prilagođavajući se promjenama koji vrijeme za sobom nužno nosi te kako bi zajednički rješavale sve eventualne nesuglasice u mirnom okruženju osiguravajući tako jedinstvo i mir.

Temeljni su akti Europske unije Ugovor o Europskoj uniji (UEU) i Ugovor o funkcioniranju Europske unije (UFEU). Ugovorom o Europskoj uniji osniva se Europska unija, iznose se temeljni ciljevi Unije, temeljna načela, institucionalni okvir te vanjsko djelovanje Unije. Posebno značajni članci kojima se promiče ravnopravnost žena i muškarca su: članak 2.: „Unija se temelji na vrijednostima poštovanja ljudskog dostojanstva, slobode, demokracije, jednakosti, vladavine prava i poštovanja ljudskih prava, uključujući i prava pripadnika manjina. Te su vrijednosti zajedničke državama članicama u društvu u kojem prevladavaju pluralizam, nediskriminacija, tolerancija, pravda, solidarnost i jednakost žena i muškaraca.“, te članak 3.: „Ona suzbija društvenu isključenost i diskriminaciju, promiče socijalnu pravdu i zaštitu, ravnopravnost žena i muškaraca, međugeneracijsku solidarnost i zaštitu prava djeteta“. Njima se naglašava jedan od temeljnih ciljeva Unije, a to je ravnopravnost žena i muškaraca.³³ Ugovor o funkcioniranju Europske unije iznosi temeljne funkcije Unije, područje i način djelovanja. Članak 19.: „...poduzeti odgovarajuće radnje radi suzbijanja diskriminacije na temelju spola...“ predviđa mogućnost donošenja odgovarajuće regulative u borbi protiv svih oblika diskriminacije uključujući spolnu. Nadalje, članak 157. stavak 1. : „Svaka država članica osigurava primjenu načela o jednakim plaćama muškaraca i žena za jednak rad ili za rad jednake vrijednosti.“ ističe nužnost postojanja jednakosti i u segmentu radnih odnosa. U prilog tome govori i članak 153. stavak 1. (i) gdje se navodi aktivno angažiranje Unije naspram država članica u području tržišta rada za ostvarenje jednakih uvjeta za žene i muškarce postižući time ostvarivanje ciljeva promicanja zapošljavanja te poboljšanja životnih i radnih uvjeta, kao što je

³³ Ugovor o Europskoj uniji, Službeni list Europske unije, pročišćena verzija, C 202/13, 7.6.2016.

to navedeno kroz glavu X. UFEU. U skladu s člankom 79. Unija može poduzimati mjere s ciljem sprječavanja trgovine ljudima posebice kako je navedeno u stavku 2. (d): „suzbijanje trgovanja ljudima, posebice trgovanja ženama i djecom.“ gdje se upravo te kategorije ističu kao posebno ugrožene pa se sukladno tome i posebno naglašavaju. Sa time je povezan i članak 83.: „...trgovanje ljudima i seksualno iskorištavanje žena i djece...“ kojim se navode određena područja kriminaliteta u kojima Unija može direktivama utvrđivati minimalna pravila o definiranju kaznenih djela i sankcija.³⁴ Uz to, primaran izvor prava EU je i Povelja o temeljnim pravima, koja isto tako sadržava odredbe o zabrani diskriminacije na temelju spola u članku 21. : „Zabranjuje se svaka diskriminacija na bilo kojoj osnovi kao što je spol...“³⁵. Na temelju navedenog možemo zaključiti kako se na razini Europske unije velika pažnja posvećuje ostvarivanju i održavanju jednakosti među ljudima, ne samo temeljem spola nego i drugih obilježja. Temeljne vrijednosti i ciljevi izneseni kroz primarno zakonodavstvo EU govore u prilog tome. EU poduzima niz mjera kojima se bori protiv diskriminacije na temelju spola. Nastoje se omogućiti bolji radni uvjeti, jednake mogućnosti rada, jednake plaće. Naglasak se također stavlja na zaustavljanje nasilja nad ženama. Razlike još uvijek postoje diljem Europe, neravnopravnost je i dalje prisutna što se najviše vidi kroz angažiranosti u politici te manje plaće žena u odnosu na muškarce, no zakonodavni okviri postoje te je na državama da što bolje implementiraju politiku i ciljeve iznesene kroz zakonodavstvo Europske unije.

U nastavku se iznosi pregled pojedinih direktiva i konvencija značajnih za tematiku rada.

Direktiva Vijeća 79/7/EEZ

1978. godine donesena je Direktiva o postupnoj provedbi načela jednakog postupanja prema muškarcima i ženama u pitanjima socijalne sigurnosti. Pitanje socijalne sigurnosti veže se uz zaštitu od bolesti, invalidnosti, starosti, nesreće na radu i profesionalne bolesti te nezaposlenost (članak 3.). Definiranje načela jednakog postupanja iznosi se u članku 4. kao :“... nepostojanje svake diskriminacije na temelju spola, bilo izravne ili neizravne, prije svega s obzirom na bračni ili obiteljski status...” uz daljnje navođenje posebnih situacija koje još obuhvaća. Države se stoga upućuju na poduzimanje mjera kojima se stavljaju izvan snage zakoni i drugi propisi koji nisu u skladu s navedenim načelom te općenito samo djelovanje kojim se promiče jednakost u tom području pružajući zaštitu od rizika navedenih u članku 3. ³⁶

³⁴ Ugovor o funkcioniranju Europske unije, Službeni list Europske unije, pročišćena verzija C 202/47, 7.6.2016.

³⁵ Povelja Europske unije o temeljnim pravima, Službeni list Europske unije, SL 2016/C 202/02., 7.6.2016.

³⁶ Direktiva Vijeća 79/7/EEZ od 19. prosinca 1978. o postupnoj provedbi načela jednakog postupanja prema muškarcima i ženama u pitanjima socijalne sigurnosti, Službeni list Europskih Zajednica, L 6/24, 10.1.1979.

Direktiva Vijeća 2000/78/ EC

Direktiva kojom se uspostavlja opći okvir za jednak tretman u struci i na radnom mjestu kako bi se osigurala primjena načela jednakog postupanja. U uvodnom dijelu direktivom se ističe djelovanje EU u borbi protiv diskriminacije žena navodeći kako je načelo jednakog postupanja prema ženama i muškarcima ugrađeno u brojnim pravnim aktima EU-e te kako je pravo svih osoba na jednakost pred zakonom jedno od temeljnih prava priznato nizom akata na međunarodnoj razini, ne samo EU nego i šire. Direktiva predstavlja minimalne zahtjeve koje bi države trebale uvažiti i politiku koju bi trebale provoditi osiguravajući tako ostvarenje njenih ciljeva. Svrha direktive iznesena je u članku 1. : „utvrditi opći okvir za borbu protiv diskriminacije na temelju vjere ili uvjerenja, invaliditeta, dobi ili spolnog opredjeljenja u vezi sa zapošljavanjem i obavljanjem zanimanja“. Usto, navodi kako su države članice dužne u svoje nacionalne pravne sustave uvesti mjere kojima se zaposlenici štite od otkaza ili drugog nepovoljnog postupanja poslodavca. Isto tako, države su dužne pružiti sve potrebne informacije iz ove Direktive javnosti kako bi svi građani bili s njome upoznati.³⁷

Direktiva Vijeća 2004/113/EZ

Direktiva o provedbi načela jednakog postupanja prema muškarcima i ženama u pristupu i nabavi robe, odnosno pružanju usluga donesena je 2004. godine s ciljem suzbijanja spolne diskriminacije uključujući i nepovoljno postupanje prema ženama zbog trudnoće ili majčinstva. Direktiva se primjenjuje na sve osobe (bilo privatnog ili javnog sektora) koje se bave nabavom robe i pružanjem usluga dostupnih javnosti. Zabranjena je svaka izravna ili neizravna diskriminacija temeljem spola te su države članice dužne uskladiti svoje zakonodavstvo sa odredbama Direktive pokrivajući minimum iznesen samom Direktivom. Također, države su dužne uspostaviti mehanizme sankcioniranja svakog neželjenog ponašanja i stavljanja osoba jednog spola u nepovoljniji položaj u odnosu na onaj drugi. Kršenje nacionalnih odredaba koje su usvojene sukladno Direktivi moraju se kažnjavati kaznama koje su učinkovite, razmjerne i odvraćajuće.³⁸

³⁷ Direktiva Vijeća 2000/78/EZ od 27. studenoga 2000. o uspostavi općeg okvira za jednako postupanje pri zapošljavanju i obavljanju zanimanja, Službeni list Europskih Zajednica, L 303/16, 2.12.2000.

³⁸ DIREKTIVA VIJEĆA 2004/113/EZ od 13. prosinca 2004. o provedbi načela jednakog postupanja prema muškarcima i ženama u pristupu i nabavi robe, odnosno pružanju usluga, Službeni list Europske unije L 373/37, 21.12.2004.

Direktiva 2006/54/EZ

Direktiva o provedbi načela jednakih mogućnosti i jednakog postupanja prema muškarcima i ženama u pitanjima zapošljavanja i rada rezultat je potrebe za preinačenjem prethodnih direktiva o ovom području na razini EU-e sa svrhom objedinjavanja tih direktiva u jedan cjeloviti i pregledan tekst. Vidovi diskriminacije (uznemiravanje i spolno uznemiravanje) obuhvaćeni Direktivom ne događaju se samo na radnom mjestu nego i u kontekstu mogućnosti zapošljavanja, stručnog osposobljavanja i napredovanja te se stoga apelira na poslodavce i druge odgovorne osobe da poduzimaju mjere s ciljem sprječavanja takvog neželjenog ponašanja. Isto tako je vrlo bitan element u pitanju zapošljavanja i rada načelo jednake plaće za jednak rad te jednako postupanje s obzirom na sustave strukovnog socijalnog osiguranja. Što uključuje diskriminaciju navedeno je u članku 2., stavak 2. : „(a) uznemiravanje i spolno uznemiravanje kao i svaki nepovoljniji tretman koji osoba ima zbog odbijanja ili trpljenja takvog ponašanja; (b) davanje uputa za diskriminiranje osoba na temelju spola; (c) svaki nepovoljniji tretman žene u vezi s trudnoćom ili rođiljnim dopustom u smislu Direktive 92/85/EEZ“.³⁹

Direktiva 2010/41/EU

Direktivom o primjeni načela jednakog postupanja prema muškarcima i ženama koji su samozaposleni stavlja se izvan snage Direktiva Vijeća 86/613/EEZ za koju se navodi da nije bila dovoljno jasna. Uz ovu Direktivu postoje i druge koje uređuju ovo područje te se stoga naglašava da se ova Direktiva ne primjenjuje u područjima koja su obuhvaćena drugim direktivama. Direktiva se odnosi na samozaposlene osobe i njihove bračne drugove pod uvjetima navedenim u članku 2. Načelo jednakog postupanja u kontekstu ove Direktive obuhvaća jednakost žena i muškaraca u odnosu na osnivanje, opremanje, širenje poduzeća ili pokretanje i širenje bilo kojih drugih oblika djelatnosti samozaposlenih osoba. Posebne su odredbe članka 8. koji omogućava da samozaposlene osobe, supruge i životne partnerice mogu, u skladu s nacionalnim pravom, primati dodatak za majčinstvo.⁴⁰

³⁹ DIREKTIVA 2006/54/EZ EUROPSKOG PARLAMENTA I VIJEĆA od 5. srpnja 2006. o provedbi načela jednakih mogućnosti i jednakog postupanja prema muškarcima i ženama u pitanjima zapošljavanja i rada (preinaka), Službeni list Europske unije, L 204/23, 26.7.2006.

⁴⁰ DIREKTIVA 2010/41/EU EUROPSKOG PARLAMENTA I VIJEĆA od 7. srpnja 2010. o primjeni načela jednakog postupanja prema muškarcima i ženama koji su samozaposleni i stavljanju izvan snage Direktive Vijeća 86/613/EEZ, Službeni list Europske unije, L 180/1, 15.7.2010.

Direktiva 2011/36/EU

Direktiva o sprečavanju i suzbijanju trgovanja ljudima i zaštiti njegovih žrtava uspostavlja minimalna pravila u pogledu definiranju kaznenih djela i kazni u području trgovanja ljudima. Države članice dužne su poduzeti mjere u svrhu sprječavanja počinjenja kaznenih djela te kažnjavanja počinjenih kaznenih djela. Uz to se kažnjava i svako poticanje, pomaganje, supočiniteljstvo i pokušaj počinjenja kaznenog djela. Države su dužne pružati pomoć i podršku žrtvama (smještaj, materijalna, medicinska i psihološka pomoć) te uspostaviti mehanizme ranog otkrivanja žrtava. Usto, potrebno je pružiti pomoć žrtvama s posebnim potrebama posebno ako su posljedica trudnoće. Posebno se kroz članke navode djeca kao žrtve kaznenih djela zbog nužnosti djelovanja u djetetovom najboljem interesu. Osim što su države dužne ostvarivati kontakte sa žrtvama i pružati im odgovarajući vid pomoći, također bi trebale poduzimati mjere za educiranje i osposobljavanje, raznim publikacijama utjecati na podizanje svijesti građana kako bi se spriječilo počinjenje kaznenih djela i kako bi se pravovremeno moglo reagirati. Direktiva naglašava ulogu spola kao elementa o kojem ovisi primjena mjera potpora i pomoći s obzirom da su različiti razlozi trgovanje ljudi s obzirom na spol.⁴¹

Direktiva (EU) 2019/1158

Direktiva o ravnoteži između poslovnog i privatnog života roditelja i pružatelja skrbi treba pridonijeti rodnoj ravnopravnosti promičući sudjelovanje žena na tržištu rada. Treba se odmaknuti od zastarjele podjele poslova i uspostaviti ravnopravnu podjelu obveza skrbi između muškarca i žene. Prava koja su iznesena Direktivom odnose se na očinski dopust, roditeljski dopust i dopust za pružatelje skrbi te fleksibilne radne uvjete za radnike koji su roditelji ili pružatelji skrbi. Time se želi potaknuti očeve na korištenje danih im prava kako bi se stvorila ravnoteža između žena i muškaraca s obzirom da su u većini slučajeva žene te koje ostaju kod kuće i skrbe o djeci. Ovo je politika EU-e koja je tek u začetku, a kako u mnogim državama ne postoje plaćeni očinski dopusti, tako se i očevi rijetko odluču na korištenje dopusta. Cilj politika jednakog postupanja usmjeren je na rješavanje pitanja stereotipa o muškim i ženskim zanimanjima i ulogama. Minimalni zahtjevi izneseni Direktivom teže stvaranju ravnopravnosti

⁴¹ DIREKTIVA 2011/36/EU EUROPSKOG PARLAMENTA I VIJEĆA od 5. travnja 2011. o sprečavanju i suzbijanju trgovanja ljudima i zaštiti njegovih žrtava te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2002/629/PUP, Službeni list Europske unije, L 101/1, 15.4.2011.

žena i muškaraca s obzirom na njihove mogućnosti na tržištu rada, jednako postupanje na radnome mjestu i promicanje visoke razine zaposlenosti u Uniji.⁴²

Sve navedene direktive imaju isto uporište i iste ciljeve. Naglašava se potreba za uspostavljanjem ravnopravnijeg društva u kojem ne vrijede zastarjeli odnosi i stereotipi, društvo koje počiva na jednakim mogućnostima. Europska unija iznosi široki zakonodavni okvir kojeg su države dužne slijediti s ciljem borbe protiv svih vida diskriminacije. Temelji na kojima EU počiva iznose se kroz brojne akte pa tako i u navedenim direktivama. Načelo kojim se one vode načelo je jednakog postupanja muškaraca i žena. Teži se stvaranju uvjeta u kojima bi svima bile iste mogućnosti i uvjeti djelovanja. Osuđuje se svaki oblik diskriminacije, izravne i neizravne te se nalaže državama uspostavljanje mehanizama u borbi protiv diskriminacije, svako nepoštivanje nacionalnih zakonodavstva mora se sankcionirati što se i samim direktivama nalaže. Uz to se državama nalaže i poduzimanje radnji s ciljem sprječavanja diskriminacije.

Europska komisija podnijela je 4.3.2021. godine prijedlog o novim pravilima za uklanjanje rodni razlika u plaćama. Kao obrazloženje za podnošenje prijedloga navodi se neprovođenje prava na jednaku plaću iako je još 2006. godine donesena direktiva koja uređuje to područje (Direktiva 2006/54/EZ). Usto, Komisija je u Akcijskom planu za razdoblje 2017.-2019 o borbi protiv razlike u plaćama između spolova izvela zaključak kako je potrebno poduzeti daljnje mjere na tom planu. Uz još druge određene radnje Komisije konstatirano je kako se u praksi ne provodi pravo na jednaku plaću te kako se žene nalaze u znatnije lošem položaju.⁴³ Provedba načela jednakosti plaća predstavlja problem utoliko zbog nedovoljne transparentnosti plaća što i samim žrtvama onemogućuje podnijeti tužbu. Pravo na jednaku plaću predstavlja temeljno pravo sadržano u članku 157. Ugovora o funkcioniranju Europske unije, ali i unatoč tome upravo zbog netransparentnosti žene vrlo često budu žrtve diskriminacije stoga je predstavljen ovaj Prijedlog kojim se želi osigurati jednako postupanje prema muškarcima i ženama u pitanju zapošljavanja i obavljanja zanimanja. Prijedlogom se želi potaknuti radnike i radnice na ostvarivanje svojih prava na jednaku plaću, osvijestiti javnost o pravnim konceptima, postići transparentnost sustava plaća te ostvariti veću jednakost u plaćama žena i muškaraca.⁴⁴ Mjere

⁴² DIREKTIVA (EU) 2019/1158 EUROPSKOG PARLAMENTA I VIJEĆA od 20. lipnja 2019. o ravnoteži između poslovnog i privatnog života roditelja i pružatelja skrbi i o stavljanju izvan snage Direktive Vijeća 2010/18/EU, Službeni list Europske unije, L188/79, 12.7.2019.

⁴³ Prijedlog DIREKTIVE EUROPSKOG PARLAMENTA I VIJEĆA o jačanju primjene načela jednakih plaća muškaraca i žena za jednak rad ili rad jednake vrijednosti putem transparentnosti plaća i provedbenih mehanizama, COM/2021/93 final

⁴⁴Transparentnost plaća u EU-u, <https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/pay-transparency/>, 2.8.2023.

kojima se želi ostvariti transparentnost plaća uključuju jasne informacije o visini plaće prilikom traženja zaposlenja, pravo zaposlenika na informiranje o podacima vezanih uz visinu plaće i drugih platnih čimbenika, obavezu poslodavaca izvještavanja o rodnim razlikama u plaćama te obaveza poslodavaca, pod određenim uvjetima, na provođenje procjene plaća.⁴⁵ Direktiva je stupila na snagu 6. lipnja 2023, a države imaju tri godine da ju prenesu u nacionalno pravo. Razlika u plaćama između žena i muškarca na razini EU u prosjeku je iznosila 13% (prema podacima iz 2020. godine) u prilog tome može ići niz razloga; skraćeno radno vrijeme, prekidi u karijeri uslijed obiteljskih obaveza, veća zaposlenost u slabije plaćenim sektorima, manja zastupljenost na višim pozicijama i drugo.⁴⁶ Sukladno novoj Direktivi poduzeća u EU morati će objavljivati podatke o plaćama te poduzimati odgovarajuće mjere ukoliko je razlika u plaćama veća od 5%. Dalje, direktiva sadržava i odredbe o naknadi za žrtve diskriminacije u plaći i odredbe o sankcijama.⁴⁷ Tako će radnik koji je pretrpio štetu kao posljedicu njegovih prava temeljem načela o jednakosti plaća imati pravo dobiti potpunu naknadu ili restituciju štete te će se staviti u položaj u kojem bi bio da nije diskriminiran temeljem spola što uključuje potpunu isplatu zaostalih dugovanja. Člankom 26. navodi se obveza država članica na imenovanje tijela za praćenje i potporu provedbe nacionalnog zakonodavstva članica kojima se provodi ova Direktiva.⁴⁸ Direktiva o transparentnosti plaća trebala bi pridonijeti smanjenju diskriminacije između žena i muškaraca te uz javno dostupne podatke omogućiti pojedincima borbu za svoja prava u situacijama kada vidno postoje nejednakosti te kada su plaće rodno uvjetovane.

Dokument koji je vrlo značajan na međunarodnoj razini, van Europske unije, a kojem je sama EU potpisnica je Konvencija Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (Istambulska konvencija). Konvencija predstavlja međunarodni mehanizam za borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji. Rad na konvenciji započeo je 2008. godina uz sudjelovanje međunarodnih stručnjaka, uključujući i onih iz Hrvatske. Konvencija je prihvaćena u Istanbulu 2011. godine, stupila je na snagu 2014., a Hrvatska ju je potpisala 22.

⁴⁵ Transparentnost plaća: Komisija predlaže mjere kojima će se osigurati jednaka plaća za jednaki rad, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hr/ip_21_881, 2.8.2023.

⁴⁶ Razlika u plaćama muškaraca i žena: definicija i uzroci, <https://www.europarl.europa.eu/news/hr/headlines/society/20200109STO69925/razlika-u-placama-muskaraca-i-zena-definicija-i-uzroci>, 2.8.2023.

⁴⁷ Transparentnost plaća u EU-u, <https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/pay-transparency/>, 2.8.2023.

⁴⁸ Prijedlog DIREKTIVE EUROPSKOG PARLAMENTA I VIJEĆA o jačanju primjene načela jednakih plaća muškaraca i žena za jednak rad ili rad jednake vrijednosti putem transparentnosti plaća i provedbenih mehanizama

siječnja 2013. godine.⁴⁹ Zakon o potvrđivanju Konvencije Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji stupio je na snagu 1. listopada 2018. godine. U preambuli Konvencija se poziva na niz akata koji postoje na međunarodnoj razini, a koji su značajni u borbi za zaštitu ljudskih prava, naglašava se nužnost ostvarenja ravnopravnosti žena i muškaraca kao ključnog elementa u sprječavanju nasilja nad ženama koja proizlazi iz povijesne dominacije muškaraca nad ženama i onemogućavanja napretka žena. Ističe se teška činjenica o čestoj izloženosti žena i djevojčica teškim oblicima nasilja kao što su silovanje, nasilje u obitelji, seksualno uznemiravanje i drugo kojima se povređuju temeljna ljudska prava te kako su upravo one izložene većem riziku rodno utemeljenog nasilja nego muškarci. Kroz daljnja poglavlja i odredbe Konvencije iznosi se njena svrha, definiraju se temeljni pojmovi, mjere prevencije nasilja, mjere za pomaganje žrtvama te druge politike za suzbijanje nasilja. Nasilna djela koja su konvencijom obuhvaćena navedena su kroz članke 33. do 40., a obuhvaćaju: psihičko nasilje, uhođenje, tjelesno nasilje, seksualno nasilje uključujući silovanje, prisilni brak, sakaćenje ženskih spolnih organa, prisilni pobačaj i prisilna sterilizacija te seksualno uznemiravanje. Svrha Konvencije iznesena je kroz članak 1. stavak 1. koji glasi: „1. Svrha ove Konvencije je: a. zaštititi žene od svih oblika nasilja te spriječiti, progoniti i ukloniti nasilje nad ženama i nasilje u obitelji; b. pridonijeti suzbijanju svih oblika diskriminacije žena i promicati punu ravnopravnost žena i muškaraca, uključujući i osnaživanje žena; c. izraditi sveobuhvatni okvir, politike i mjere za zaštitu i pomoć svim žrtvama nasilja nad ženama i nasilja u obitelji; d. promicati međunarodnu suradnju radi suzbijanja nasilja nad ženama i nasilja u obitelji; e. pružiti potporu i pomoć organizacijama i tijelima nadležnim za provedbu zakona učinkovitim suradnjom radi usvajanja sveobuhvatnog pristupa suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u obitelji.“⁵⁰ Specifičnost Konvencije je i uspostavljanje Odbora GREVIO (Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence) kao skupine stručnih osoba za djelovanje protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji. Odbor je odgovoran za praćenje i ocjenu napretka u implementaciji odredbi Konvencije, uz to upozorava i na druge povrede ženskih prava političke, građanske, ekonomske i socijalne naravi.⁵¹ Također, sastavlja i objavljuje izvješća u kojima ocjenjuje mjere koje su stranke poduzele kako bi stupile na snagu

⁴⁹ Sve što trebate znati o Konvenciji Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/MDOMSP%20dokumenti/Istanbulska_letak_FINAL.pdf, 2.8.2023.

⁵⁰ Zakon o potvrđivanju Konvencije Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, NN 3/2018

⁵¹ Željko, Darija. "Procjena prvih deset godina Konvencije Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji." Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, vol. 28, br. 2, 2021, str. 381-404., str. 389

odredbe Konvencije, uz to može donijeti i opće preporuke o temama i konceptima Konvencije.⁵² Veliki postotak ubojstava u Hrvatskoj odnosi se na ubojstva žena gdje se na temelju analiziranja tih podataka ne pokazuje tendencija smanjivanja. Konvencija poziva na ozbiljno sankcioniranje takvih kaznenih djela, a države koje ratificiraju Konvenciju obvezne su poduzeti mjere kako bi preventivno djelovale od nasilja u obitelji i prema ženama provodeći kampanje protiv nasilja, šireći svijest među građanima o problemu koji postoji, također poduzimati mjere prevencije i zaštite žrtve pružajući joj potporu i savjetovanje te djelovati s ciljem progona počinitelja.⁵³ Europska unija također je pristupila Konvenciji čime se ističe intencija Unije za suzbijanje rodno uvjetovanog nasilja te poticaj da se ostvari ravnopravnost žena i muškaraca.⁵⁴ Konvencija predstavlja najrazrađeniji ugovor na međunarodnoj razini u kojem su detaljno razrađena pitanja vezana uz prevenciju, zaštitu žrtva te kažnjavanje rodno uvjetovanog nasilja. Ono što ide u prilog primjeni Konvencije je praksa Europskog suda za ljudska prava koji se u svojim posudama sve više poziva na odredbe Konvencije stvarajući time kod država članica Vijeća Europe svijest o ozbiljnijoj potrebi uvažavanja same Konvencije. Dalje, od velikog je značaja djelovanje Odbora GREVIO kojemu je glavni zadatak inzistiranje na implementaciji ciljeva Konvencije⁵⁵

⁵² About GREVIO – Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence, <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/grevio>, 3.8.2023.

⁵³ Sve što trebate znati o Konvenciji Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/MDOMSP%20dokumenti/Istanbulska_letak_FINAL.pdf, 3.8.2023.

⁵⁴ Borba protiv nasilja nad ženama: Vijeće donijelo odluku o pristupanju EU-a Istanbulskoj konvenciji, <https://www.consilium.europa.eu/hr/press/press-releases/2023/06/01/combating-violence-against-women-council-adopts-decision-about-eu-s-accession-to-istanbul-convention/>, 3.8.2023.

⁵⁵ Željko, op.cit., str. 402.

4. PRAKSA USTAVNOG SUDA REPUBLIKE HRVATSKE

Ustavni sud predstavlja posebno tijelo čija je glavna zadaća nadzor ustavnosti pravnih akata i zaštita ljudskih prava i temeljnih sloboda u povodu ustavne tužbe. Tumačenjem Ustava usmjerava se djelovanje adresata ustavnih normi. Temeljne odredbe o sastavu, djelokrugu i odlučivanju navode se u glavi V. Ustava RH.⁵⁶ Uz to, Ustavni zakon o Ustavnom sudu Republike Hrvatske sadržava odredbe o uvjetima, izboru sudaca, prestanku njihove dužnosti, uvjete i rokovi za pokretanje postupka za ocjenu suglasnosti zakona s Ustavom i suglasnosti drugih propisa s Ustavom i zakonom, postupak i pravno djelovanje sudskih odluka te druga važna pitanja za rad Ustavnog suda.⁵⁷ Nadalje, Poslovníkom Ustavnog suda propisuje se unutarnje ustrojstvo Suda te pravila njegovog poslovanja. Načelo ustavnosti i zakonitosti predstavljaju temelje na kojima počiva Hrvatska. Shodno tome, Ustav, kao najviši akt, predstavlja osnovu za donošenje svih drugih pravnih propisa te svi drugi pravni propisi moraju biti u skladu s njim i sa zakonima koji su doneseni u skladu s Ustavom.⁵⁸

4.1. Žene i politika

Iako danas postoje svi preduvjeti za uspostavljanje potpune ravnopravnosti žena i muškaraca u nizu sfera pa tako i u političkom životu, ono i dalje predstavlja još jedan teže ostvarivi cilj. Područje koje je nekada u potpunosti bilo dostupno samo muškarcima i danas u određenoj mjeri zauzima sličan položaj. Iako je doneseno niz mjera kojima je cilj uspostaviti ravnopravnost, još uvijek je manji postotak žena u političkoj sferi. Brojni su razlozi tome, od tek nedavne mogućnosti da se žene bave tom sferom pa do još uvijek ustaljene tradicionalne podjele poslova.

Promjena političkog sustava i prihvaćanje višestranačke parlamentarne demokracije rezultirali su, na prvim višestranačkim izborima nakon osamostaljenja Republike Hrvatske, drastičnim padom ženske participacije u Saboru RH na svega 4.5 % u odnosu na razdoblje prije 1990. godine koje je iznosilo 18%.⁵⁹ Usporede li se podaci za naredne godine jasno je vidljivo kako

⁵⁶ Ustav Republike Hrvatske NN 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14

⁵⁷ Ustavni zakon o Ustavnom sudu Republike Hrvatske NN 99/99, 29/02, 49/02

⁵⁸ Arlović, Mato. "Ocjena ustavnosti i zakonitosti drugih propisa." *Pravni vjesnik*, vol. 30, br. 3-4, 2014, str. 9-48., str. 13.

⁵⁹ Radačić, Ivana, Vince Pallua, Jelka, *Ljudska prava žena*, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, 2011., str.113.-114.

se najveći porast dogodio 2000. godine gdje je postotak zastupnica u Hrvatskom saboru iznosio 21.9 %. Trend se nastavio i u narednim godinama uz nešto manji postotak.⁶⁰ Takvom postotku u prilog ide činjenica što su žene ne tako davno tek dobile pravo glasa, a samom uključivanju u politiku prethodilo je rušenje tradicionalnih zastarjelih stavova o ženskoj sposobnosti i mogućnosti sudjelovanja u političkom životu. Shodno tome, gledamo li područja u koja su žene najčešće uključene ona se odnose na socijalna, obiteljska pitanja, pitanja vezana uz okoliš dok su pitanja vezana uz obranu, vanjske i unutarnje poslove u „muškoj domeni“. Prema UN-ovom izvješću Women in Politics za 2023. godinu Hrvatska se nalazi na 57. mjestu u svijetu po broju žena u Saboru sa 31.8 %, odnosno 48 žena u odnosu na 151 muškaraca.⁶¹ Osvrćući se na prethodne godine možemo zaključiti kako trend rasta postoji, ali on raste s godinama u vrlo malim postocima. Povećanju zastupljenosti žena doprinijelo je uključivanje u međunarodne trendove, posebice usklađivanje hrvatskog zakonodavstva sa zakonodavstvom Europske unije što je utjecalo na izgradnju mehanizama usmjerenih povećanju rodne jednakosti.⁶² Općenito govoreći, trend koji u svijetu pa tako i u Hrvatskoj postoji, tzv. piramidalni princip, govori o smanjenju prisutnosti žena s porastom razine političkog odlučivanja čime žene gotovo nestaju s ključnih pozicija.⁶³ Na rukovodećim pozicijama postoji izrazita podzastupljenost žena te kao takva predstavlja jedan od oblika rodne neravnopravnosti. K tome su i nedovoljno plaćene te su posebice manje prisutne u temama o kojima se odlučuje o bitnijim sferama života.

Predmet iz prakse Ustavnog suda RH koji se u ovom području ističe je predmet U-I-1397/2015. Demokratska stranka žena iz Zagreba (kao predlagateljica), zastupana po predsjednici Mariji Jelinčić, podnijela je prijedlog za pokretanje postupka za ocjenu suglasnosti s Ustavom Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o izborima zastupnika u Hrvatski sabor ("Narodne novine" broj 19/15.; u daljnjem tekstu: ZID ZIZHS/2015) u cjelini, a posebno članaka odnosno dijelova članaka 8., 12., 13., 14. i 22. ZID-a ZIZHS-a/2015. Ovime se želi skrenuti pažnja na odredbe prethodno navedenog zakona za koje se smatra da nisu u skladu s Ustavom. Navedeni zakon donio je sedmi saziv Hrvatskog sabora na sjednici održanoj 13. veljače 2015. godine. Predlagateljica je podnijela prijedlog za pokretanje postupka za ocjenu suglasnosti ZID-a ZIZHS-a/2015 s Ustavom u cjelini naglašavajući ne djelovanje u vlastitom interesu već zbog osjećaja odgovornosti prema demokraciji i budućnosti RH ističući kao temeljna ljudska prava jednakost, ravnopravnost i višestranačje koje su kao takve ustavne vrednote te se navedenim

⁶⁰ Tomić Koludrović, Inga, Pomak prema modernosti, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2015., str.251

⁶¹ Women in Politics: 2023, <https://www.unwomen.org/sites/default/files/2023-03/Women-in-politics-2023-en.pdf>, 7.8.2023.

⁶² Tomić Koludrović, op.cit., str.251.-252.

⁶³ Radačić, op.cit., str. 115.

zakonom direktno krše. Uz to kritizira i način na koji je zakon donesen te ističe i razloge u prilog tome. Također predlaže da se ZID ZIZHS/2015 ukinu ili poništi ili da se odredbe članka 8., 12., 13., 14. i 22. ZID ZIZHS/2015 ukinu ili ponište. Ovim radom posebno se pažnja posvećuje prijedlogu za ukidanjem/ poništavanjem članka 14. ZID ZIZHS/2015 kojim je ZIZHS dopunjen novim člankom 21.a koji je glasio:

„Prilikom utvrđivanja i predlaganja stranačkih lista i neovisnih lista za izbor zastupnika u Sabor predlagatelj lista dužni su poštovati načelo ravnopravnosti spolova i voditi računa o uravnoteženoj zastupljenosti žena i muškaraca na listama.

Lista za izbor zastupnika u skladu je s načelima iz stavka 1. ovoga članka ako je na listi najmanje 40% pripadnika svakog spola. Lista na kojoj nije zastupljeno najmanje 40% pripadnika svakog spola nije pravovaljana.“

Predlagateljica smatra da se upravo unošenje ovakve odredbe u zakon negativno ocrtava na uspostavljanje ravnopravnosti između žena i muškaraca kao jedne od temeljnih ustavnih vrednota RH. Odredba koja naizgled štiti podzastupljenost jednoga spola prouzrokuje upravo suprotno. Nadalje naglašava kontradikciju između 1. i 2. stavka s obzirom da 1. stavak govori o ravnopravnosti dok se drugi izražava kroz postotak od 40 posto. Također, ističe kako 40 posto nije ekvivalentno činjenici da u RH ima više od 50 posto osoba ženskog spola te bi se shodno tome zastupljenost spolova trebala utvrđivati u odnosu na postotak stanovništva. S obzirom da je u većini slučajeva podzastupljeni spol ženski spol, predlagateljica naglašava kako takav vid ravnopravnosti koji je naizgled iznesen kroz taj članak može samo dovesti do još manje uključenosti žena u političkoj sferi jer će političke stranke, formalno djelujući u skladu sa zakonom i navedenim člancima, stavljati žene na svoje liste, ali na zadnja mjesta gdje nemaju izgleda za prolazak, čime se negira sam smisao stavka 1. o ravnopravnoj zastupljenosti oba spola i što u konačnici neće utjecati na uravnoteženost spolova na listama. Shodno tome naglašava kako se na taj način onemogućava veće sudjelovanje žena jer na primjeru same Demokratske stranke žena, koja je na svojim listama imala od 70 do 100 posto žena, koja se zalaže za veću participaciju žena, a ovim joj se člankom onemogućuje povećanje broja žena na listama, a time i u Hrvatskom saboru. U konačnici navodi kako se djelovanjem sukladno članku 21.a krše temeljna načela Ustava, a osobito načela slobode, jednakosti, pravičnosti, ravnopravnosti, opće biračko pravo i dr.

Kontraargumenti predlagatelja ZID-a ZIZHS-a/2015 (Kluba zastupnika SDP-a) kao očitovanje upućeno Ustavnom sudu obuhvaćaju razloge donošenja i svrhu novog članka 21.a. ističući prije

svoga činjenicu da postoji manja zastupljenost žena u Hrvatskom saboru te da je upravo ta odredba donesena sa ciljem ispravljanja takvog nerazmjera te da se na taj način potakne snažnije uključivanje žena u političke procese. Uz to, članak 14. trebao bi služiti uklanjanju prepreka sudjelovanja žena u procesu političkog odlučivanja te stvaranje okružja u kojem će žene i muškarci moći jednako učinkovito iskazivati svoje osobne stavove i utjecati na formiranje političkih odluka. Mjera rodnog uravnoteživanja u konačnici bi trebala služiti promicanju stvarne ravnopravnosti žena i muškaraca u hrvatskom društvu.

Na temelju svega iznesenoga Ustavni sud u svojoj ocjeni navodi, prije svega, relevantne odredbe Ustava, dio članka 3. i Zakona o ravnopravnosti spolova, članak 12., 15., i 35. (u daljnjem tekst ZRS)⁶⁴, navodeći kako navedeni zakon nije predmet ocjene ustavnosti, ali je za konkretan slučaj relevantan. Ističe kako su ZRS i ZIZHS po pravnoj snazi istoga ranga te nije moguće da jedan od njih preteže u korist drugoga. Uz to, ističe da obveze ovlaštenih predlagatelja na kandidacijskim listama u pogledu zastupljenosti žena i muškaraca nisu uređena na istovjetan način te je pojam „osjetna neuravnoteženost jednog spola“ različito uvjetovana, također su i same sankcije drugačije definirane. Zaključno, Ustavni sud utvrđuje da je dio članka 14. ZID-a ZIZHS-a/2015 koji se odnosi na članak 21.a stavak 1. i prvu rečenicu stavka 2. ZIZHS-a suglasan s Ustavom. Shodno tome, dio članka 14. ZID-a ZIZHS-a/2015 koji se odnosi na posljednju rečenicu stavka 2. članka 21.a ZIZHS-a, a koja glasi: „...Lista na kojoj nije zastupljeno najmanje 40% pripadnika svakog spola nije pravovaljana“ nije suglasna s Ustavom. Dalje, Ustavni sud naglašava da se izbori za zastupnike u Hrvatski sabor primarno provode radi djelotvornog ostvarenja višestranačkog demokratskog sustava te shodno tome u situaciji konkurencije dvije ustavne vrednote iz članka 3. Ustava RH (višestranački demokratski sustav i ravnopravnost spolova) prevagu uvijek mora imati višestranačka demokracija kad je riječ o izborima zastupnika u Hrvatski sabor. Time je Ustavni sud djelomično prihvatio prijedlog predlagateljice za pokretanje postupka za ocjenu suglasnosti s Ustavom članka 14. ZID-a ZIZHS-a/2015 i to vezano uz posljednju rečenicu članak 21.a stavka 2. ZIZHS-a navodeći kako je nesuglasna s člankom 3. Ustava.⁶⁵

⁶⁴ Radi se o Zakonu o ravnopravnosti spolova iz 2008. godine, NN

⁶⁵ USRH, U-I-1397/2015, 24. rujna 2015.

4.2. Žene na tržištu rada

Vratimo li se samo nekoliko desetaka godina unatrag možemo uočiti kako je većina žena ostajala kod kuće, u ulozi domaćice, skrbeći se za djecu dok je muškarac kao glava obitelji bio taj koji je privređivao. Danas, u razvijenim zemljama prevladava model dvohraniteljskih obitelji koji kao takav polagano ulazi i u hrvatsko društvo. Iako je proces promjene dugotrajan, uzimajući u obzir činjenicu nedovoljne gospodarske razvijenosti Hrvatske, žene ipak imaju mogućnost ekonomskog osamostaljenja i stvaranja ravnopravnih partnerskih odnosa u obitelji.⁶⁶ Unatoč većoj zastupljenosti žena u Hrvatskoj njihova uloga u društvu nije tome proporcionalna i usprkos sve većoj angažiranosti u poduzetničkim aktivnostima još je uvijek na hrvatskom tržištu prisutna svojevrsna diskriminacija žena.⁶⁷ Demokratska tranzicija, iako je za sobom nosila velika očekivanja, nije ih ostvarila. Štoviše, rezultirala je padom broja žena u zaposlenosti te posebice s najviših razina političkog odlučivanja.⁶⁸ Državni zavod za statistiku 28. travnja 2023. objavio je statističke podatke za broj zaposlenih u pravnim osobama prema spolu i djelatnostima iz kojih se vidi da je najviše žena zastupljeno u području trgovine na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikla (109 188), obrazovanja (98 913) i djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi (82 200).⁶⁹ Britanska feministica Natasha Walter pitanje neravnopravnosti žena i muškaraca na radnom mjestu objašnjava kroz dva tipa karijera; ženski ciklički tip karijere nasuprot muškom linearnom progresivnom tipu.⁷⁰ Karijera žena nakon uključivanja u posao karakterizira prekid zbog rađanja i skrbi o djeci pa ponovno uključivanja čime teže napreduju i moraju se opredjeljivati za fleksibilnije poslove dok karijera muškaraca se neprekinuto razvija jer takvih prekida nema.⁷¹ U drugoj polovici 21. stoljeća učinjen je veliki iskorak u pogledu izlaska žena na tržište rada; doneseni su protudiskriminacijski zakoni, provedene mjere za zaštitu materinstva te druge akcije kojima je u cilju postići ravnopravnost oba spola. Shodno tome, kako bi se uravnotežio obiteljski i poslovni život donesene su mjere kao što je roditeljski dopust, fleksibilno ili skraćeno radno vrijeme, različiti oblici skrbi za djecu i drugo.⁷²

⁶⁶ Leinert Novosel, Smiljana, Stavovi poslodavaca prema profesionalnoj i obiteljskoj angažiranosti žena, Državni zavod za zaštitu obitelji, ministarstva i mladeži, Zagreb, 2003., str.9.

⁶⁷ Pejić Bach, Mirjana, Ostvarenje potencijala žena u poduzetništvu, znanosti i politici u Republici Hrvatskoj, KRUG- hrvatska udruga poslovnih žena, Zagreb, 2010., str. 19.

⁶⁸ Leinert Novosel, op.cit., str. 19.

⁶⁹ Zaposleni prema spolu i djelatnostima, stanje 31. Ožujka 2022., <https://podaci.dzs.hr/2022/hr/29244>, 13.8.2023.

⁷⁰ Leinert Novosel, op.cit., str. 36.

⁷¹ Ibid, str. 36.-37.

⁷² Ibid, str.41.

Vrlo česta situacija s kojom se zaposlene žene susreću su pitanja koja se pojave vezano uz trudnoću, konkretnije odnosi sa poslodavcem. Određeni tip situacije možemo vidjeti kroz predmet U-I-2059/2009. Radi se o predmetu vezanom uz pitanje rada trudnica, roditelja ili dojilja u situacijama kada bi njihov daljnji rad na istim mjestima potencijalno imao štetni utjecaj na zdravlje nje ili djeteta. Predlagatelji su podnijeli prijedlog za ocjenom suglasnosti s Ustavom članaka 20. i 21. Zakona o roditeljskim potporama ("Narodne novine" broj 85/08., 110/08., 34/11., 54/13., 152/14. i 59/17, u daljnjem tekstu ZoRRP). S obzirom da je 2011. godine došlo do izmjene članka 20. ZoRRP-a iz 2008. godine na koji se predlagatelji pozivaju sud je prvo trebao tvrditi može li se postupak i dalje voditi u čemu se pozitivno očitovao navodeći kako sama svrha članka 21. nije izmijenjena. Predlagatelji u svojim prigovorima ističu kako članci 20. i 21. ZoRRP-a nisu u suglasnosti s člancima 5., 14., 18., 49., 50. i 62. Ustava. Uz to govore o povezanosti navedenih članak ZoRRP-a s člancima 6., 7., 8. i 9. Pravilnika o uvjetima i postupku ostvarivanja prava na stanku za dojenje djeteta i prava na trudnički ili dojenački dopust s pravom na naknadu plaće (u daljnjem tekstu Pravilnik). Ono što posebno ističu je nejasan način na koji ovlašteni liječnik utvrđuje koji su poslovi štetni za zdravlje trudnice. Smatraju kako bi specijalist medicine rada trebao sudjelovati u donošenju odluke o štetnosti poslova, a ne specijalist ginekolog jer bi se time moglo izbjeći nametanje obveza poslodavcu, odnosno da se na ovakav način ne omogućava nikakva pravna zaštita poslodavca te kako o pravima i obvezama poslodavca u konačnici odlučuje izjava radnice ili procjena liječnika. Nadalje, predlagatelji navode kako je odredba u kojoj odluku o pravu na dopust donosi poslodavac neistinita s obzirom da i sam drugačije ne može odlučiti ukoliko ne postoji neko drugo adekvatno mjesto na kojem bi zaposlena trudnica mogla raditi te je samim tim njegova odluka tek deklaratorne naravi. Dalje, navode kako je nužno za trudnice da imaju pravo na povlašteni tretman, ali da sam poslodavac nije taj koji bi trebao sam snositi sav teret gdje navodi koje bi sve troškove potencijalno imao (prijem na drugo radno mjesto, plaćanje naknade plaće, pronalaženje nove radnice). Posebno ističu diskriminatorni položaj u kojem se nalazi poslodavac s pretežito ženskom radnom snagom, financijski i organizacijski teret, navodeći time povredu članka 49. Ustava vezanog uz poduzetničku i tržišnu slobodu. Uz to prebacuju teret troškova koji bi za poslodavce proizašao na državu navodeći kako je Republika Hrvatska socijalna država koja proklamira natalitetnu politiku te ukoliko joj je stalo do zaštite trudnice i gospodarstva da ukine članke koji se ocjena sukladnosti s Ustavom traži. Shodno tome navode kako se prethodno navedenim člancima zapravo negativno utječe na poslodavce u smislu što će ubuduće manje zapošljivati mlađe žene što će doći do neizravne diskriminacije istih. Ukratko, u očitovanju Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku

Republike Hrvatske na navode predlagatelja o tome čije mišljenje kojeg liječnika je relevantno navode da je 2011. izmijenjen Pravilnik iz 2009. godine kojim se detaljnije opisuje u kojim slučajevima se uzima mišljenje kojeg liječnika. Što se tiče odluke koju poslodavac donosi, on kako takav ne može samostalno donijeti odluku vezanu uz zdravlje svojih zaposlenika, ovdje se radi o posebnim vještinama u koje ne može ulaziti poslodavac, u protivnome dolazi do diskriminacije trudnica ili žena koje doje dijete. Nadalje, po pitanju diskriminacije poslodavca u pogledu troškova navode kako su svi poslodavci u ravnopravnom položaju te su svi dužni snositi troškove u situaciji kada ne osiguraju raspoređivanje na druge odgovarajuće poslove. Ono što Ministarstvo posebno ističe je ustavna vrednota o ravnopravnosti spolova koja se prema Zakonu o ravnopravnosti spolova ('Narodne novine', broj 82/08 i 69/17) očituje kroz jednaki pristup u svim područjima javnog i privatnog života. Također, da se nepovoljnije postupanje prema ženama na osnovi trudnoće i materinstva smatra diskriminacijom te je shodno tome potrebno uspostaviti mehanizme kako bi se omogućilo ravnopravno i nediskriminatorno sudjelovanje oba roditelja na tržištu rada.

Na temelju svega iznesenoga, Ustavni sud donio je rješenje kojim se ne prihvaća prijedlog za pokretanje postupka za ocjenu suglasnosti s Ustavom članka 20. Zakona o roditeljskim i roditeljskim potporama te odbacuje prijedlog za pokretanje postupka za ocjenu suglasnosti s Ustavom članka 21. Zakona o roditeljskim i roditeljskim potporama.⁷³

4.3. Seksualno zlostavljanje žena

Seksualno nasilje predstavlja bilo koji seksualni čin, pokušaj ostvarivanja tog čina, seksualni komentar ili prijedlog usmjeren protiv osobe i njezine seksualnosti, a karakterizira ga upotreba sile, prijetnje ili ucjene za ugrožavanje dobrobiti i/ili života same žrtve ili njoj bliskih osoba.⁷⁴

Kazneni zakon u glavi šesnaest definira kaznena djela protiv spolne slobode navodeći silovanje, teška kaznena djela protiv spolne slobode, bludne radnje, spolno uznemiravanje i prostituciju.⁷⁵

⁷³ USRH, U-I-2059/2009, 16. listopada 2018.

⁷⁴ Oblici seksualnog nasilja, <http://zenskasoba.hr/hr/podrucja-rada/seksualno-nasilje/oblici-seksualnog-nasilja/>, 13.8.2023.

⁷⁵ Kazneni zakon, NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22

Navedenim kaznenim djelima štiti se spolni integritet i spolno samoodređenje, odnosno sloboda osobe da samostalno bira kada će i hoće li stupiti s nekime u spolni odnos.⁷⁶

Za navedenu tematiku zanimljivo je izdvojeno mišljenje sudaca Lavorke Kušan i dr. sc. Gorana Selanec u predmetu U-I-4463/2013. Predlagatelji u navedenom predmetu osporavaju Zakon o prekršajima protiv javnog reda i mira ("Narodne novine" broj 41/77., 47/89., 55/89., 5/90., 30/90., 47/90. i 29/94., u daljnjem tekstu ZoPPJRM), u cijelosti, a posebice dijelove vezane uz novčane kazne. Ističu i pojedine članke navodeći kako djeluju diskriminatorno prema određenim skupinama građana te općenito ističu zastarjelost navedenog zakona. Ministarstvo unutarnjih poslova u svome se očitovanju slaže sa tvrdnjom predlagatelja o zastarjelosti i neadekvatnosti mnogih odredaba ZoPPJRM-a. U konačnici, Ustavni sud nije prihvatio prijedlog za pokretanje postupka ocjene suglasnosti s Ustavom, ali je naložio Hrvatskom saboru donošenje novog zakona zbog očite zastarjelosti ZoPPJRM-a. Što se tiče izdvojenog mišljenja sudaca, oni prije svega izražavaju slaganje s izrekom rješenja, ali uz razloge donošenja takve odluke Suda navode i razlog koji se veže uz tumačenje članka 9. ZoPPJRM-a koji glasi: „Tko se odaje prostituciji, kaznit će se za prekršaj novčanom kaznom u protuvrijednosti domaće valute od 50 do 200 DEM ili kaznom zatvora do 30 dana.“ Shodno tome, suglasni su s odlukom Suda ukoliko se navedeni članak može tumačiti na način da "odavanje prostituciji" obuhvaća ne samo osobu koja prima novac u zamjenu za seksualnu uslugu, već i onu osobu koja takvu uslugu plaća. Kritika koja se kroz ovo mišljenje iznosi veže se uz određivanje osobe koja će se sankcionirati. Navedenim zakonom prostitucija je zabranjena, ali sankcija se odnosi samo na osobu koja prima novac u zamjenu za seksualnu uslugu dok se primatelj takve usluge ne sankcionira. Slijedom toga, suci smatraju kako je takvo tumačenje protuustavno, iako je zastupljeno u praksi, te da je Ustavni sud trebao staviti dodatno obrazloženje u pogledu navedenog kako bi se takvo protuustavno tumačenje spriječilo. Posebice se naglašava činjenica kako su davatelji seksualnih usluga u velikoj većini žene te samim time negativni učinci koji iz prostitucije proizlaze pogađaju najviše žene. Uz to, prostitucija je vrlo često povezana s nasiljem prema ženama te trgovinom ljudima. Navode kako zabrana prostitucije ima u cilju zaštititi prava žena što je oprečno članku 9. ZoPPJRM-a koji sankcionira pružatelje seksualnih usluga koje su u većini slučajeva upravo žene. Time se otežava zaštita žena jer upravo one budu kažnjene dok se primatelji usluga oslobađaju odgovornosti. Na temelju svega iznesenoga suci

⁷⁶ Kaznena djela protiv spolne slobode, <https://mpu.gov.hr/UserDocsImages/24844>, 13.8.2023.

smatraju kako je prekršajno kažnjavanje samo osoba koje pružaju seksualne usluge za novac, a ne i onih koje takve usluge iskorištavaju i plaćaju, diskriminacija žena te je stoga protuustavna odnosno protivna ustavnom jamstvu ravnopravnosti spolova iz članka 3. i 14. Ustava.⁷⁷

Zanimljivo je također izdvojeno mišljenje sutkinje Ingrid Antičević Marinović u predmetu U-III-1373-2019 koje je nesuglasno s odlukom Ustavnom suda. U predmetu se radi o ustavnoj tužbi kojom podnositeljica navodi da su joj presudama Visokog upravnog suda i Upravnog suda u Zagrebu povrijeđena ljudska prava i temeljne slobode zajamčene člancima 29. stavkom 1., 35. (štovanje i zaštita osobnog i obiteljskog života, dostojanstva, ugleda i časti) i 59. stavkom 1. (jamstvo prava na zdravstvenu zaštitu u skladu sa zakonom) Ustava Republike Hrvatske ("Narodne novine" broj 56/90., 135/97., 113/00., 28/01., 76/10. i 5/14.). Podnositeljica je bila psihologinja u zatvoru te se jedan od zatvorenika, tokom razgovora s njom, ponašao verbalno neprimjereno te zgrabio njezinu ruku i počeo je ruku ljubiti. Podnositeljica je time zadobila ozljede ruke pa je shodno tome tražila da joj se priznaju prava obveznog zdravstvenog osiguranja za slučaj ozljede na radu, što joj rješenjem HZZO-a nije priznato. Uz to pribavljeno je i stručno-medicinsko vještačenje Liječničkog povjerenstva Direkcije Zavoda kojim se navedena ozljeda ne smatra ozljedom na radu jer se nije radilo o životno ugrožavajućoj situaciji. Slijedom toga, podnositeljica pokreće upravni spor kod Upravnog suda u Zagrebu radi poništenja rješenja HZZO-a. Upravni sud usuglašava se s rješenjima Liječničkog povjerenstva Regionalnog ureda Zavoda u Zagrebu od 25. kolovoza 2015.g. i Liječničkog povjerenstva Direkcije Zavoda od 07. siječnja 2016. godine kao i Visoki upravni sud u povodu žalbe koju je odbio navodeći, između ostalog, kako je predmet ovog postupka bio utvrđivanje ispunjavanja uvjeta za priznavanje prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja te se navedena prava ne mogu poistovjetiti sa zaštitom u okviru ravnopravnosti spolova, na što se tužiteljica poziva u žalbi. Prigovori koje podnositeljica ističe ustavnom tužbom odnose se na nejasno definiranje pojma „životno ugrožavajuće situacije“ jer takav kriterij nije propisan zakonom. Nadalje, jasno ističe kako je bila izložena seksualnom uznemiravanju te da je izostala zaštita pravosudnog policajca te se jasno protivi obrazloženju osporavane drugostupanjske presude u kojoj se navodi kako je s obzirom na radno mjesto podnositeljice seksualno uznemiravanje nešto što nije neuobičajeno. Ustavni sud u konačnici donosi odluku kojom se ustavna tužba odbija navodeći kako nije došlo do povrede ljudskih prava i temeljnih sloboda zajamčenih Ustavom. Sutkinja Ingrid Antičević Marinović u izdvojenom mišljenju navodi kako je ustavnu tužbu trebalo usvojiti ističući kako je prethodno već utvrđeno da je ozljeda nastala na radu, ali kako podnositeljica nije bila u

⁷⁷ USRH, U-I-4463/2013, U-I-6130/2013, U-I-1436/2017, 29. siječnja 2019.

životno ugroženoj situaciji što smatra apsolutno neprihvatljivim. Slaže se s podnositeljicom u vezi izjave suda kojom navedeni slučaj definira kao neprimjerenu verbalnu komunikaciju temelj čega bi se zaključilo kako je takva vrsta uznemiravanja slijedom toga prihvatljiva i pravno dopuštena jer proizlazi iz opisa radnog mjesta podnositeljice. Jasno ističe kako je takvo ponašanje prema podnositeljici na radnom mjestu neprihvatljivo jer se time krše Zakon o suzbijanju diskriminacije, Zakon o ravnopravnosti spolova i Zakon o radu koji jasno propisuju zabranu psihofizički teror na radnom mjestu te smatra kako je pobijanim odlukama povrijeđeno i podnositeljčino pravo iz članka 29. stavka 1., članka 35. i članka 59. Ustava.⁷⁸

4.4. Obiteljsko nasilje

U Konvenciji Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (Istambulska konvencija) dana je definicija nasilja u obitelji koja glasi : „...»nasilje u obitelji« označava sva djela tjelesnog, seksualnog, psihičkog ili ekonomskog nasilja koja se događaju u obitelji ili kućanstvu ili između bivših ili sadašnjih bračnih drugova ili partnera, neovisno o tome dijeli li počinitelj ili je dijelio isto prebivalište sa žrtvom...“.⁷⁹ Iako se žrtve obiteljskog nasilje nastoje zaštititi navedenim i nizom drugih akata, problem nasilja i dalje kako takav postoji u vrlo velikom broju. Žrtve u većini slučajeva ne žele prijaviti nasilje jer s obzirom da svi žive u istom kućanstvu u strah su da im institucije tj. država ne bi mogle pomoći, odnosno da će biti izložene još većem nasilju kada osoba koja nad njima provodi nasilje to sazna. Za uspješnu borbu protiv obiteljskog nasilja potreban je odgovor cijele zajednice, pokretanje raznih sustava od sustava socijalne skrbi, zdravstvenog i kaznenopravnog sustava do angažman stručnjaka. Obiteljsko nasilje uz nasilje među supružnicima obuhvaća i nasilje nad djecom, starijima i srodnicima te obuhvaća narušavanje tjelesnog, psihičkog ili seksualnog integriteta žrtve.⁸⁰ Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji propisuju se prava žrtava nasilja u obitelji, između ostaloga navodeći pravo na pristup službama za potporu žrtvama nasilja u obitelji, pravo

⁷⁸ USRH, U-III-1373/2019, 18. travnja 2023.

⁷⁹ Zakon o potvrđivanju Konvencije Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, NN 3/2018

⁸⁰ Škorić, M. i Rittossa, D. (2022). Teško ubojstvo ranije zlostavljane bliske osobe - izbor vrste i mjere kazne u sudskoj praksi. Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, 29 (2), 177-209., str.178.-179.

na stručnu pomoć, pravo na zaštitu od zastrašivanja i odmazde, pravo na zaštitu dostojanstva tijekom ispitivanja i drugo.⁸¹

Kao primjer za ovu tematiku ističe se predmet U-III/557/2019. U navedenom predmetu podnositeljica, državljanka Republike Irak, podnijela je ustavnu tužbu kojom osporava presudu Visokog upravnog suda Republike Hrvatske broj: Usž-2881/17-3 od 30. studenoga 2018. kojom je potvrđena presuda Upravnog suda u Zagrebu broj: UsI-3735/16-22 od 12. lipnja 2017. Podnositeljica je zahtjev za međunarodnu zaštitu podnijela 8. ožujka 2016. godine navodeći kako je razlog napuštanja Iraka ratno stanje i strah od ISIL-a. Navela je i da ne bi mogla živjeti u Kurdistanu jer joj tamo živi bivši suprug i rodbina koja bi je zlostavljala zbog propalog braka. Rješenjem MUP-a (Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Uprave za upravne i inspeksijske poslove, Sektora za upravne poslove, strance i državljanstvo) odbijen joj je zahtjev te joj je određeno da napusti Europski gospodarski prostor. Slijedom toga podnositeljica pokreće upravni spor pred Upravnim sudom u Zagrebu, gdje uz ratno stanje navodi i razloge osobne naravi. Upravni sud u Zagrebu odbio je podnositeljčinu tužbu navodeći da je podnositeljica davala proturječne izjave kao razloge napuštanje zemlje. Presudom Visokog upravnog suda odbijena je žalba podnositeljice te je potvrđena prvostupanjska presuda uz obrazloženje da je sud prvog stupnja pravilno zaključio da u postupku nije dokazano postojanje razloga za pružanje međunarodne zaštite. Podnositeljica je nakon donošenja prvostupanjske presude u povodu prvotnog zahtjeva za pružanje međunarodne zaštite, a prije odluke o žalbi na tu presudu, podnijela naknadni zahtjev za međunarodnu zaštitu u kojem detaljno opisuje obiteljsku situaciju, stanje u kojem se nalazila dok je bila u Iraku, zlostavljanje od strane članova obitelji, spolno sakaćenje na koje je bila primorana, životne uvjete kojima je bila izložena. Rješenjem MUP-a zahtjev je ponovno odbijen, a postupci pred Upravnim sudom i Visokim upravni sudom bili su jednako riješeni kao i prvi puta. Podnositeljica je za vrijeme upravnog spora predložila da se sasluša niz stručnjaka u području položaja žena u Iraku što je Upravni sud odbio. Također, pred Visokim upravnim sudom pravobraniteljica za ravnopravnost spolova uputila je zahtjev za odobravanje statusa umješačice na strani tužiteljice (podnositeljice) navodeći niz međunarodnih dokumenata koji govore o položaju žena u Iraku i o obiteljskom nasilju. U konačnici je Visoki upravni sud odbio podnositeljčinu žalbu i potvrdio prvostupanjsku presudu prije svega ističući kako podnositeljica nije na samome početku iznijele sve razloge te kako njezine izjave smatra neuvjerljivim i nedosljednim. Slijedom svega navedenoga podnositeljica podnosi ustavnu tužbu u kojoj ističe povredu članaka 14., 21., 23.,

⁸¹ Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, NN 70/17, 126/19, 84/21, 114/22

29. stavka 1. i 35. Ustava Republike Hrvatske ("Narodne novine" broj 56/90., 135/97., 113/00., 28/01., 76/10. i 5/14.), te prava zajamčena člancima 2., 3., 6., 8. i 14. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda ("Narodne novine - Međunarodni ugovori" broj 18/97., 6/99. - pročišćeni tekst, 8/99. - ispravak, 14/02. i 1/06.) navodeći kako opravdano strahuje da bi povratkom u Irak bila izložena ozbiljnoj nepravdi jer od obiteljskog nasilja ne bi bila zaštićena u Iraku. K tome, povratkom u zemlju prijeti joj ozbiljna opasnost od potencijalne odmazde-gubitka života, što se, kako navodi, prema praksi Europskog suda za ljudska prava smatra jednim od načina mučenja, nečovječnog i ponižavajućeg postupanja. Također navodi kako joj je u sudskom postupku povrijeđeno i pravo na pravični postupak u cjelini, posebice u aspektu prava na obrazloženu sudsku odluku te pravo na jednakost oružja s obzirom da je niz dokaza koje je iznijela odbijeno. Nadalje, navodi kako je tokom postupka bila diskriminirana po osnovi spola od tijela državnih vlasti i MUP-a s obzirom na ignoriranost činjenice njenog podrijetla, tj. društva iz kojeg dolazi kao patrijarhalne sredine u kojoj je pasivno prihvaćanje života koji uključuje mučenje i socijalnu izolaciju uobičajeno. Uz to, navodi kako je žrtva spolnog sakaćenja, cjeloživotnog psihičkog, fizičkog i seksualnog nasilja te kao takva nije bila prepoznata od strane suda. Ustavni sud, na temelju svega iznesenoga donosi odluku kojom usvaja ustavnu tužbu, ukida presudu Visokog upravnog suda i presudu Upravnog suda u Zagrebu te predmet vraća Upravnom sudu u Zagrebu na ponovni postupak. Dalje, ističe kako je sukladno članku 3. Konvencije obveza države ne izložiti pojedinca opasnosti od zlostavljanja te postojanje te opasnosti mora biti ocijenjeno prema činjenicama koje su nadležnim državnim tijelima bile poznate ili trebale biti poznate u trenutku donošenja odluke o zahtjevu za pružanje međunarodne zaštite, a obuhvaćaju i opću situaciju u zemlji i podnositeljevu osobnu situaciju. Prilikom ocjene osobnih situacija uvijek se pristupa sa dozom sumnje, ali to ne smije umanjiti učinkovitost i točnost informacija koje su službene osobe dužne prikupiti kako bi se donijela ispravna odluka. Ustavni sud slaže se sa sudovima u pogledu potencijalne sumnje u podnositeljčinim tvrdnjama zbog njene nedosljednosti, no to ne umanjuje ukupnu opću vjerodostojnost njezinog zahtjeva. Navodi kako podnositeljici prilikom podnošenja prvotnog zahtjeva nije osiguran prevoditelj istog spola (zahtjev je podnosila pred dvije muške osobe), uz to, tokom postupka nisu uzete u obzir posljedice koje tjelesno, a pogotovo seksualno nasilje ima za žrtve. Također, sud ističe i kulturološki kontekst, sredinu iz koje podnositeljica dolazi, drugačiji tretman žena u odnosu na muškarce i povrh toga ukazuje i na genitalno sakaćenje koje je podnositeljica pretrpjela. Nadalje, svi dokazi koje je podnositeljica predložila odbijeni su, čime je u potpunosti onemogućeno dokazivanje osnovanosti njenog zahtjeva. Time je podnositeljica bila lišena djelotvornih jamstava pravičnog postupka. Zaključno, nadležna tijela

nisu postupala na način sukladan s jamstvima koja štite prava iz članka 23. stavka 1. Ustava, odnosno članka 3. Konvencije.⁸²

4.5. Pravo na pobačaj

U Republici Hrvatskoj žene imaju pravo samostalno odlučiti hoće li roditi ili ne, s kime, kada i koliko će djece imati. Navedeno je zajamčeno Ustavom RH, Zakonom o zdravstvenim mjerama za ostvarivanje prava na slobodno odlučivanje o rađanju djece te presude Ustavnog suda iz 2017. godine.⁸³ Navedenim zakonom je propisano i pravo na prekid trudnoće koji se može izvršiti pod određenim uvjetima. Time je u članku 15. dana definicija prekida trudnoće kao medicinskog zahvata koji se može izvršiti do isteka deset tjedana od dana začeća.⁸⁴ Ženino pravo na reproduktivno samoodređenje temeljno je ljudsko pravo, a zakoni koji zabranjuju prekid trudnoće samo izlažu žene povećanim zdravstvenim rizicima i djeluju diskriminirajuće.⁸⁵ Srž polemike oko navedenog pitanja javlja se zbog pitanja kada nastaje život, u kojem trenutku plod postaje čovjek te tko ima veća prava majka ili dijete. Time dolazi do podjele društva na dvije strane te se javljaju izrazito teška moralna pitanja. U povijesti se pribjegavalo pobačaju u svrhu kontrole rađanja, iako je i danas tome slučaj zbog niza razloga prvenstveno financijske naravi, ono u čemu se današnje vrijeme razlikuje je napredak u medicinskoj tehnologiji, dijagnostici i bioznanostima što omogućava da se saznaju kakve bi posljedice rođenje imalo za majku i dijete.⁸⁶

Predmet broj U-I-60/1991 značaj je za ovu tematiku. Nekoliko predlagatelja, točnije njih sedam, podnijelo je prijedlog za ocjenu suglasnosti Zakona o zdravstvenim mjerama za ostvarivanje prava na slobodno odlučivanje o rađanju djece s izmjenama ("Narodne novine" broj 18/78., 31/86., 47/89. i 88/09.; u daljnjem tekstu: Zakon) s Ustavom. Prigovori predlagatelja mogu se sažeti na dva temeljna prigovora. Prvi od njih odnosi se na neustavnost Zakona koja se temelji na činjenici da je proglašenjem Ustava iz 1990. godine prestao važiti

⁸² USRH, U-III-557/2019, 11. rujna 2019.

⁸³ Pobačaj je legalan, <https://hrabra.com/pobacaj-je-legalan/>, 14.8.2023.

⁸⁴ Zakon o zdravstvenim mjerama za ostvarivanje prava na slobodno odlučivanje o rađanju djece, NN 18/78, 88/09

⁸⁵ Pobačaj je legalan, <https://hrabra.com/pobacaj-je-legalan/>, 14.8.2023.

⁸⁶ Hrabar, Dubravka. "Pravo na pobačaj – pravne i nepravne dvojbe." Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu 65, br. 6 (2015): 791-831., str.793.

Ustav SRH-a, a s time i članak 272., na temelju kojeg je osporeni Zakon donesen što je Ustavni sud demantirao navodeći kako je Republika Hrvatska u skladu s načelom državnog kontinuiteta i sukcesije u odnosu na bivšu Socijalističku Republiku Hrvatsku i bivšu Socijalističku Federativnu Republiku Jugoslaviju u načelu prihvatila propise i druge akte tih država, do donošenja novih zakona, odnosno do njihovog usklađenja s vlastitim pravnim poretom, s time da potvrđuje kako su pojedini instituti i pojmovi iz Zakona zastarjeli. Drugi prigovor je kompleksnije naravi, vezan uz nesuglasnost Zakona s Ustavom, a konkretnije vezan uz članak 21. Ustava; „Svako ljudsko biće ima pravo na život...“. Predlagatelji naglašavaju pravo na život kao temeljno pravo koje je iznad svih drugih prava te da pojam ljudsko biće obuhvaća nerođenog i rođenog čovjeka, a embrij kao ljudsko biće je i subjekt prava na život zajamčeno Ustavom. Shodno tome pravo na prekid trudnoće je samo iluzija, pravo koje je izmišljeno i kao takvo ne postoji nego proizlazi iz ženine želje da prekine trudnoću što u konačnici predstavlja štetu za čitavo društvo i javni poredak. S obzirom da u navedenom predmetu ima više predlagatelja, tako i svako iznosi svoje viđenje pojma „pravo na život“ kao i pojma „ljudsko biće“. U konačnici se stavovi svode na činjenicu da žena ne može samostalno odlučiti o životu djeteta. Iznose se teška moralna pitanja vezana uz pravo jedne osobe da odlučuje o životu i smrti druge. Među ostalim, govori se i o suvišnosti određivanja vremenske granice u trudnoći za dopuštanje ili zabranu pobačaja te o potrebi da u odlučivanju sudjeluje i otac. U navedenom predmetu zatražena su i brojna mišljenja stručnjaka iz područja teologije, obiteljskog prava i medicine. Ustavni sud donio je rješenje kojim se ne prihvaćaju prijedlozi za pokretanje postupka za ocjenu suglasnosti Zakona s Ustavom. U rješenju navodi niz akata relevantnih za navedenu tematiku; od samog Ustava, Opće deklaracije o ljudskim pravima Ujedinjenih naroda, Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena, Konvencija o pravima djeteta do Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Konvencija o zaštiti ljudskih prava i dostojanstva ljudskog bića u pogledu primjene biologije i medicine: Konvencija o ljudskim pravima i biomedicini i drugi. Uz to se navodi i nekoliko primjera iz prakse Europskog suda za ljudska prava i Suda Europske unije te ustavnih sudova drugih država. Vraćajući se na prigovor o nesuglasnosti osporenog Zakona s Ustavom, Ustavni sud ističe nekoliko članaka. Prije svega, navodi članak 1. Zakona u kojem se navodi pravo čovjeka da slobodno odlučuje o rađanju djece. Pravo koje se može ograničiti radi zaštite trudne žene (članak 2.) što se potvrđuje i člankom 25.: „... kad prijeti neposredna opasnost za život ili zdravlje trudne žene...“ čime se pod određenim uvjetima primat stavlja na ženu. Dalje, podsjeća kako je ljudsko dostojanstvo apsolutno zaštićeno, nederogabilno i nekomparabilno što je navedeno i u Povelji o temeljnim pravima Europske unije. Ustavom je

propisano da svako ljudsko biće ima pravo na život što je preduvjet svim ostalim pravima. Ustavom je člankom 35. također zajamčeno i pravo na privatnost: „Svakom se jamči štovanje i pravna zaštita njegova osobnog i obiteljskog života, dostojanstva, ugleda i časti.“. To pravo je inherentno pravo žene na vlastiti duhovni i tjelesni integritet, koji uključuje i odluku hoće li začeti dijete i kako će se njezina trudnoća razvijati. Žena se ne odriče prava na samoodređenje time što je ostala trudna (bilo to planirano ili iz nekih drugih razloga) te svako ograničavanje odlučivanja žene u autonomnom samoostvarenju pa tako i uz pitanje trudnoće i pobačaja, predstavlja miješanje u njezino ustavno pravo na privatnost. Zadiranje u nečiju privatnost moguće je samo ako ima uporište u zakonu te ukoliko odražava prijeku društvenu potrebu za zaštitom jednog ili više legitimnih ciljeva. Slijedom navedenoga, sud zaključuje da nerođeno biće, kao Ustavom zaštićenu vrijednost uživa ustavnu zaštitu u smislu članka 21. Ustava samo do one mjere do koje se ne sukobljava s pravom žene na privatnost. Uz to, ne govori o većoj vrijednosti jednoga prava naspram drugoga već o potrebi postojanja pravedne ravnoteže između navedenih prava, a na zakonodavcu je da utvrdi pravednu ravnotežu između prava žene na privatnost i slobodu odlučivanja te javnog interesa za osiguravanjem zaštite nerođenog bića.⁸⁷

4.6. Izjednačavanje dobi za mirovinu

Svako novo razdoblje života pa tako i umirovljenje za sobom vuče niz promjena i prilagodba. Mirovinsko osiguranje, uređeno Zakonom o mirovinskom osiguranju, jedna je od grana socijalnog osiguranja te se smatra osobito važnim dijelom sustava socijalne sigurnosti. Sustav mirovinskog osiguranja temelji se na tri stupa; prvi i drugi stup predstavljaju obvezno mirovinsko osiguranje, a treći stup predstavlja dobrovoljno mirovinsko osiguranje.⁸⁸ Glavni izazovi mirovinskog sustava u Hrvatskoj vezani su uz nepovoljna demografska kretanja, niske stope zaposlenosti, kratki radni staž te nizak stupanj primjerenosti mirovina.⁸⁹ Pitanje mirovina uvijek je aktualna tema, a posebice nakon što je došlo do zakonskih izmjena kojima se nastoji izjednačiti kriteriji za odlazak u mirovinu žena s muškarcima. Tako će se od 1. siječnja 2030. godine izjednačiti uvjeti za starosnu mirovinu te će iznositi 65 godina života i 15 godina

⁸⁷ USRH, U-I-60/1991, U-I-94/1991, U-I-173/1995, U-I-39/2008, U-I-5089/2016, U-I-5639/2016, U-I-5807/2016, 21. veljače 2017.

⁸⁸ Mirovinski sustav, <https://www.hgk.hr/documents/hanfamirovinski57877d5bcf60d.pdf>, 14.8.2023.

⁸⁹ Primjerenost mirovina u Hrvatskoj, <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/216731604615439079-0080022020/original/22.Primjerenostmirovina.pdf>, 15.8.2023.

mirovinskog staža.⁹⁰ Cilj navedenih mjera je da se u mirovinu ide što kasnije te da se što duže ostane na tržištu rada.

Kao primjer navedene tematike navode se dva kraća predmeta koja su vezana uz Zakon o mirovinskom osiguranju. U predmetu U-I-6500/2014 podnositelj traži pokretanje postupka za ocjenu suglasnosti s Ustavom članka 35. stavka 1. Zakona o mirovinskom osiguranju: „Pravo na starosnu mirovinu za dugogodišnjeg osiguranika ima osiguranik kada navršši 60 godina života i 41 godinu staža osiguranja“ (“Narodne novine” broj 157/13., 151/14. i 33/15.; u daljnjem tekstu: ZOMO) smatrajući da je navedenim člankom ZOMO-a povrijeđen članak 14. Ustava o zabrani diskriminacije. Naime, predlagatelj smatra kako se navedenim člankom ne poštuje prijelazno razdoblje izjednačavanja mirovinskih prava muškaraca i žena gdje se slijedom toga za žene postavlja uvjet staža daleko nepovoljniji nego za muškarce te shodno tome traži ukidanje članka. Ustavni sud je zatražio očitovanje Ministarstva rada i mirovinskog sustava u kojem iznose kako člankom 35. stavka 1. ZOMO-a žene nisu diskriminirane jer se navedena odredba odnosi na sve osiguranike neovisno o spolu te navode da je riječ o starosnoj mirovini za dugogodišnjeg osiguranika što je iznimka u odnosu na redovitu starosnu imovinu. Ustavni sud u rješenju ne prihvaća prijedlog podnositelj te objašnjava članak 35. stavka 1. ZOMO-a kao institut kojim se po povoljnijim uvjetima određuje starosna mirovina određenim osiguranicima kao svojevrsna privilegija zbog dugogodišnjeg radnog doprinosa. Žene ni u kojem slučaju time nisu diskriminirane. Navedeni institut djeluje jednako prema svim osiguranicima neovisno o spolu.⁹¹

U drugome predmetu, U-I-3664/2019, podnesen je prijedlog za poništenje Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o mirovinskom osiguranju (NN 115/2018. od 20. prosinca 2018.), članka 32.a. Sud navodi kako se smatra da predlagatelj osporava a članak 32.a Zakona o mirovinskom osiguranju iz 2013. Predlagatelj smatra da navedeni članci nisu suglasni s člancima 3., 5. i 14. stavkom 2. Ustava navodeći kako se time diskriminira muški spol i žene koje nisu u mogućnosti imati djecu. Usto, smatra kako bi osnova za utvrđenje visine mirovine trebala biti samo mirovinska osnova i dob osobe u trenutku podnošenja zahtjeva, a ne činjenica ima li osoba dijete ili ne. U očitovanju Ministarstva rada i mirovinskog sustava navodi se kako cilj navedenog članka predstavlja svojevrsnu demografsku mjeru kojoj se žele otkloniti razlike u visini mirovine koje nastaju kada majke zbog korištenja rodiljnog i roditeljskog dopusta primaju

⁹⁰ Zakon o mirovinskom osiguranju, NN 157/13, 151/14, 33/15, 93/15, 120/16, 18/18, 62/18, 115/18, 102/19, 84/21, 119/22

⁹¹ USRH, U-I-6500/2014, 2. lipnja 2015.

niže naknade temeljem kojih može doći do smanjenja iznosa mirovine. Shodno tome, tvrdnja predlagatelja je neosnovana u pogledu neravnopravnosti s muškim spolom jer navedeni institut pod određenim uvjetima može utjecati i na dodani staž oca. Također je i neosnovana tvrdnja da je navedeni članak diskriminatoran i u odnosu na žene koje nemaju djecu jer u situacijama kada se koristi bolovanje zbog njege djeteta samim time im se dodatno smanjuje prosjek plaće. Sud kroz svoj odgovor iznosi činjenicu da člankom 32.a ne dolazi do diskriminacije temeljem spola jer u slučaju da majka/posvojiteljica ne iskoristi dodatni roditeljni dopust prema propisima o roditeljskim potporama, to pravo može umjesto nje iskoristiti otac/posvojitelj. Uz to kao osvrt na diskriminaciju žene koja za života nije ostvarila majčinstvo ili posvojila dijete iznosi kako se u Zakonu radi o dvije skupine adresata čiji položaj u trenutku ostvarivanja prava na odlazak u starosnu mirovinu nije međusobno usporediv te se shodno tome ne može govoriti o diskriminaciji.⁹²

⁹² USRH, U-I-3664/2019, 4. svibnja 2021.

5. ZAKLJUČAK

Položaj žena obilježen je patrijarhalnim karakterom društva, podložnosti muškarcima te nemogućnosti samostalnog djelovanja. Nažalost, još i danas to je karakteristika nekih dijelova svijeta. U Republici Hrvatskoj kroz povijest nije bilo puno pojedinaca koji su se zalagali za prava žena, no ipak se ističu pojedina imena, kao što je Marija Jambrišak, koji su tome pridodavali pažnju smatrajući kako je ženama kao ravnopravnima muškarcima potrebno omogućiti jednake prilike. No, i dalje se vjerno isticala uloga žene prvenstveno kao majke i odgajateljice, osobe kojoj je primarna zadaća briga o obitelji dok su joj svi ostali segmenti života stavljeni u drugi plan, tj. zbog niza situacija, stajališta većine i vladajućih onemogućeno im je razvijanje na područjima kao što je to bilo omogućeno muškarcima upravo zbog uloge koja im se samim rođenjem nametala. Diskriminacija žena prisutna je u svim društvima. Hrvatska tome nije izuzetak, ali je svojim pravnim instrumentima učinila iskorak u postizanju rodne ravnopravnosti. Ravnopravnost spolova navodi se kao ustavna vrednota, a Zakonom o ravnopravnosti spolova definira se i uređuje način zaštite od diskriminacije. Usto, na međunarodnoj razini značajna je i Konvencija UN-a o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena te Istambulska konvencija. U okviru Europske unije doneseno je niz akata kojima je cilj suzbiti diskriminaciju temeljem spola. Ravnopravnost žena i muškaraca spominje se već u temeljnim aktima Europske unije; Ugovoru o Europskoj uniji i Ugovoru o funkcioniranju Europske unije. Posebno je aktualna tematika obrađena kroz odluke Ustavnog suda. Ono što koči daljnji napredak žena u političkoj sferi i sferi zapošljavanja su stereotipi te zastarjele podjele poslova na ženske i muške. Tu se pojavljuje pojam stakleni strop koji predstavlja metaforu za nemogućnost žena za napredovanjem na više pozicije. Dalje, pitanje seksualnog nasilja i nasilja u obitelji predstavlja teško iskorijenjen problem. Žrtve vrlo često šute jer su u strahu da će se dovesti u goru situaciju što naravno, još više utječe na njihovo psihičko zdravlje. Shodno tome podaci do kojih se može doći ne odražavaju stvarnu sliku društva. Ženina reproduktivna prava predstavljaju nešto oko čega se vode velike rasprave, konkretnije pitanja vezana uz pobačaj. Javlja se dvije struje koje čvrsto zagovaraju svoje stavove. Oko svega navedenoga se javljaju pojmovi koje zakonodavstvo treba formirati, svaki daljnji razvoj i otvaranje neke nove tematike vuče za sobom niz pravnih pitanja. 21. stoljeće bilježi veliki napredak u razvoju zakonodavstva; unošenjem odredaba o zabrani diskriminacije, jednakim plaćama za jednaki rad, poboljšanje položaja žena na tržištu, uvođenjem niza mjera kojima se pomaže roditeljima, kojima se štiti majčinstvo i drugo. Društvo se konstantno mijenja, vrijeme za sobom nosi niz promjena, javlja se nova tehnologija, nova saznanja te je stoga nužna i

prilagodba zakonodavstva novim uvjetima života. Tako će uvijek biti potrebno prilagođavati prava žena daljnjem vremenu, a sama borba za ženska prava i uspostava ravnopravnosti s muškarcima su nešto što još uvijek traje i još će dugo trajati jer sama promjena zakonodavstva nije dovoljna da se suzbije diskriminacija već je potreban protok vremena i promjena stavova okoline.

6. LITERATURA

KNJIGE

- Feldman, Andrea, *Žene u Hrvatskoj*, Institut „Vlado Gotovac“, Zagreb, 2004.
- Leinert Novosel, Smiljana, *Stavovi poslodavaca prema profesionalnoj i obiteljskoj angažiranosti žena*, Državni zavod za zaštitu obitelji, ministarstva i mladeži, Zagreb, 2003.
- Ogrizović, Mihajlo, Marija Jambrišak, Niro „Školske novine“, Zavod za pedagogiju filozofskog fakulteta sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1979.
- Pejić Bach, Mirjana, *Ostvarenje potencijala žena u poduzetništvu, znanosti i politici u Republici Hrvatskoj*, KRUG- hrvatska udruga poslovnih žena, Zagreb, 2010.
- Radačić, Ivana, Vince Pallua, Jelka, *Ljudska prava žena*, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, 2011.
- Tomić Koludrović, Inga, *Pomak prema modernosti*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2015.

ČLANCI

- Arlović, Mato. "OCJENA USTAVNOSTI I ZAKONITOSTI DRUGIH PROPISA." *Pravni vjesnik*, vol. 30, br. 3-4, 2014, str. 9-48.
- Čepulo, Dalibor. "Položaj i ustroj hrvatskih gradova prema Zakonu o uređenju gradskih općina." *Hrvatska i komparativna javna uprava*, vol. 2, br. 1, 2000, str. 83-120.
- Detling, Denis. "Logori i nakon rata: progon Folksdojčera." *Povijest u nastavi*, vol. V, br. 10 (2), 2007, str. 217-239.
- Goreta, Luka. "BAN MAŽURANIĆ I ŠKOLSKA REFORMA U DRUGOJ POLOVICI 19. STOLJEĆA." *Pleter: Časopis udruge studenata povijesti*, vol. 3., br. 3., 2019, str. 233-244.
- Hrabar, Dubravka. "Pravo na pobačaj – pravne i nepravne dvojbe." *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu* 65, br. 6 (2015): 791-831.
- Sklevicky, Lydia. „Patuljasta Amazonka hrvatskog feminizma“. *Svijet*, 15.1.1988., 43. str.
- Škorić, M. i Rittossa, D. (2022). Teško ubojstvo ranije zlostavljane bliske osobe - izbor vrste i mjere kazne u sudskoj praksi. *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*, 29 (2), 177-209.
- Željko, Darija. "Obiteljskopравни položaj žena u Hrvatskoj u razdoblju od 1914. do 2014. godine." *Pravnik*, vol. 47, br. 96, 2014, str. 21-48.
- Željko, Darija. "Procjena prvih deset godina Konvencije Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji." *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*, vol. 28, br. 2, 2021, str. 381-404.
- Župan, Dinko, *Utjecaji Mažuranićeve reforme školstva na pučko školstvo u Slavoniji (1875.-1885.)*, Scrinia Slavonica, Vol. 2 No. 1, 2002.

RADOVI

- Končevski, Lana. "Kulturna povijest žena u Hrvatskoj od 1945. do 1989.". *Diplomski rad*, Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija, 2019.
- Tropina, Marija. *Prema ravnopravnosti: žene na hrvatskom tržištu rada krajem 19. i početkom 20. Stoljeća*. *Diplomski rad*, Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet, 2023.

PROPISI

- DIREKTIVA (EU) 2019/1158 EUROPSKOG PARLAMENTA I VIJEĆA od 20. lipnja 2019. o ravnoteži između poslovnog i privatnog života roditelja i pružatelja skrbi i o stavljanju izvan snage Direktive Vijeća 2010/18/EU, Službeni list Europske unije, L188/79, 12.7.2019.
- DIREKTIVA 2006/54/EZ EUROPSKOG PARLAMENTA I VIJEĆA od 5. srpnja 2006. o provedbi načela jednakih mogućnosti i jednakog postupanja prema muškarcima i ženama u pitanjima zapošljavanja i rada (preinaka), Službeni list Europske unije, L 204/23, 26.7.2006.
- DIREKTIVA 2010/41/EU EUROPSKOG PARLAMENTA I VIJEĆA od 7. srpnja 2010. o primjeni načela jednakog postupanja prema muškarcima i ženama koji su samozaposleni i stavljanju izvan snage Direktive Vijeća 86/613/EEZ, Službeni list Europske unije, L 180/1, 15.7.2010.
- DIREKTIVA 2011/36/EU EUROPSKOG PARLAMENTA I VIJEĆA od 5. travnja 2011. o sprečavanju i suzbijanju trgovanja ljudima i zaštiti njegovih žrtava te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2002/629/PUP, Službeni list Europske unije, L 101/1, 15.4.2011.
- Direktiva Vijeća 79/7/EEZ od 19. prosinca 1978. o postupnoj provedbi načela jednakog postupanja prema muškarcima i ženama u pitanjima socijalne sigurnosti, Službeni list Europskih Zajednica, L 6/24, 10.1.1979.
- Direktiva Vijeća 2000/78/EZ od 27. studenoga 2000. o uspostavi općeg okvira za jednako postupanje pri zapošljavanju i obavljanju zanimanja, Službeni list Europskih Zajednica, L 303/16, 2.12.2000.
- DIREKTIVA VIJEĆA 2004/113/EZ od 13. prosinca 2004. o provedbi načela jednakog postupanja prema muškarcima i ženama u pristupu i nabavi robe, odnosno pružanju usluga, Službeni list Europske unije L 373/37, 21.12.2004.
- Kazneni zakon, NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22
- Povelja Europske unije o temeljnim pravima, Službeni list Europske unije, SL 2016/C 202/02., 7.6.2016.
- Prijedlog DIREKTIVE EUROPSKOG PARLAMENTA I VIJEĆA o jačanju primjene načela jednakih plaća muškaraca i žena za jednak rad ili rad jednake vrijednosti putem transparentnosti plaća i provedbenih mehanizama, COM/2021/93 final
- Ugovor o Europskoj uniji, Službeni list Europske unije, pročišćena verzija, C 202/13
- Ugovor o funkcioniranju Europske unije, Službeni list Europske unije, pročišćena verzija C 202/47, 7.6.2016.
- UN General Assembly, Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women, 18 December 1979, United Nations, Treaty Series, vol. 1249, p. 13
- Ustav republike hrvatske, NN 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14
- Ustavni zakon o Ustavnom sudu Republike Hrvatske NN 99/99, 29/02, 49/02
- Zakon o mirovinskom osiguranju, NN 157/13, 151/14, 33/15, 93/15, 120/16, 18/18, 62/18, 115/18, 102/19, 84/21, 119/22
- Zakon o potvrđivanju Konvencije Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, NN 3/2018
- Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, NN 70/17, 126/19, 84/21, 114/22
- Zakon o zdravstvenim mjerama za ostvarivanje prava na slobodno odlučivanje o rađanju djece, NN 18/78, 88/09

SUDSKE ODLUKE

- USRH, U-I-1397/2015, 24. rujna 2015.
- USRH, U-I-2059/2009, 16. listopada 2018.

- USRH, U-I-3664/2019, 4. svibnja 2021.
- USRH, U-I-4463/2013, U-I-6130/2013, U-I-1436/2017, 29. siječnja 2019.
- USRH, U-I-60/1991, U-I-94/1991, U-I-173/1995, U-I-39/2008, U-I-5089/2016, U-I-5639/2016, U-I-5807/2016, 21. veljače 2017.
- USRH, U-I-6500/2014, 2. lipnja 2015.
- USRH, U-III-1373/2019, 18. travnja 2023.
- USRH, U-III-557/2019, 11. rujna 2019.

IZVORI S INTERNETA

- About GREVIO – Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence, <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/grevio>, 3.8.2023.
- Borba protiv nasilja nad ženama: Vijeće donijelo odluku o pristupanju EU-a Istanbulskoj konvenciji, <https://www.consilium.europa.eu/hr/press/press-releases/2023/06/01/combatting-violence-against-women-council-adopts-decision-about-eu-s-accession-to-istanbul-convention/>, 3.8.2023.
- Kaznena djela protiv spolne slobode, <https://mpu.gov.hr/UserDocsImages/24844>, 13.8.2023.
- Mirovinski sustav, <https://www.hgk.hr/documents/hanfamirovinski57877d5bcf60d.pdf>, 14.8.2023.
- Oblici seksualnog nasilja, <http://zenskasoba.hr/hr/podrucja-rada/seksualno-nasilje/oblici-seksualnog-nasilja/>, 13.8.2023.
- Pobačaj je legalan, <https://hrabra.com/pobacaj-je-legalan/>, 14.8.2023.
- Primjerenost mirovina u Hrvatskoj, <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/216731604615439079-0080022020/original/22.Primjerenostmirovina.pdf>, 15.8.2023.
- Razlika u plaćama muškaraca i žena: definicija i uzroci, <https://www.europarl.europa.eu/news/hr/headlines/society/20200109STO69925/razlika-u-placama-muskaraca-i-zena-definicija-i-uzroci>, 2.8.2023.
- Sve što trebate znati o Konvenciji Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/MDOMSP%20dokumenti/Istanbulska_letak_FINAL.pdf, 2.8.2023.
- Transparentnost plaća u EU-u, <https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/pay-transparency/>, 2.8.2023.
- Transparentnost plaća: Komisija predlaže mjere kojima će se osigurati jednaka plaća za jednaki rad, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hr/ip_21_881, 2.8.2023.
- Women in Politics: 2023, <https://www.unwomen.org/sites/default/files/2023-03/Women-in-politics-2023-en.pdf>, 7.8.2023.
- Zaposleni prema spolu i djelatnostima, stanje 31. Ožujka 2022., <https://podaci.dzs.hr/2022/hr/29244>, 13.8.2023.